

BIBLIOTEKA ZA POUK IN ZABAVO

XIII

A 116 2

DAMIR FEIGEL

OB OBRATU STOLETJA

SPOMINI IZ DIJAŠKIH LET

IN DRUGI SPISI

7/123

TISKALA IN ZALOŽILA „TIPOGRAFIA CONSORZIALE“

TRST 1931.

Vse pravice pridržane.

1063

A 1163

DAMIR FEIGEL :

OB OBRATU STOLETJA

Spomini iz dijaških let

V GORICI.

Leto za letom, in sicer v mesecih juniju in juliju, berem v graških listih poročila o slavljenju 25=, 30= in celo 40letnice zrelostnega izpita. Nekdanji sošolci se zberejo po toliko in toliko letih, da si osvežijo v resnosti vsakdanjega življenja že precej obledele spomine na svoja najlepša leta in se ob njih pomlade. Dolga doba osmih let je bila dodobra zblížala sošolce in ustvarila med njimi tovarištvo posebne vrste, ki ga poznejša leta nikakor niso utegnila zatreti. Osem let so guli hlače po šolskih klopeh, pomagali si drug drugemu s kretnjami, ki jih je opazil in pravilno tolmačil edine le izprašanec, z besedami, ki jih je, čeprav so bile skoraj neslišne, vendar le razumelo v stiski na vsako pomoč prežeče uho tam zunaj pri tabli, in le prehitro je prišel zrelostni izpit in z njim slovo od gimnazije.

Prej omenjena poročila so vsako leto enaka, razlikujejo se le po imenih, po številu udeležencev, umrlih sošolcev in prisotnih profesorjev. Če so se

stanki nekdanjih sošolcev po toliko in toliko letih še kje drugje v navadi; ne vem, znano mi je le to, da se naša Goriška ni ponašala s tem lepim običajem. Nad trideset let je že minulo, odkar se je poslovil naš letnik od gimnazijskih klopi. Nove državne meje, kot posledica svetovne vojne so nas porazdelile na dve državi. Nikake nade ne gojim več, da se mi sošolci, ki smo bili zadnji abiturentje v devetnajstem stoletju, še kdaj snidemo in si izpopolnimo spomine na neugnanost brezskrbne mladosti, zato sem se odločil, da rešim vsaj nekaj spominov pozabnosti. Taki spomini so nekak posladek v naši grenki vsakdanjosti in razvedrilo v na žalost! le preresnem življenju.

Gorica je bila tedaj ob obratu stoletja še patriarhalno podeželsko mestece. Z ostalim svetom jo je vezala edino le južna železnica, za zvezo z vami in trgi so pa skrbele okorne in nerodne poštne kočije. Od hotelov na postajo so ropotali k vlakom težki omnibusi.

Glavne mestne ulice so razsvetljevale plinske luči, v stranskih so se dimile petrolejke. Ob enajstih je ugasil uslužbenec vsako drugo svetiljko in dal s tem znamenje, da je že prišel čas počitka. Mesto pa ni čakalo tega poziva, zaspalo je bilo že davno prej.

S «Konjem, ki se je splašil» — tedaj je letalo še vse polno konj, vpreženih seveda, po mestnih ulicah — s «Sajami, ki so se vnele» in s «Pogrebom visokega upokojenega dostojanstvenika, ki so ga pokopali z vojaškimi častmi t. j. s strelji iz pušk in topov» je bila izčrpana mestna kronika za dobo enega celega meseca in če bi ne bila tolkla zdaj pa zdaj toča po Brdih in po Vipavskem, povzročajoč veliko škodo in še večje dopise, bi si časnikarji skoraj pomagati ne znali.

Dijaki so uporabljali na potu v mesto in na počitnice vozove, ki so prihajali enkrat na teden, navadno ob četrkih, v mesto in si dali rahljati kosti na lojtrnicah sredi zaklanih telet, zabojev in vreč. Življenje samo je stalo tedaj v znamenju teh počasnih voz. Mirno je potekalo, brez posebnega razburjenja, živci so bili zdravi in človek niti sanjal še ni o avtomobilih, motorjih in drugih počestnih grozotah.

PREPREČENI KRST.

Šesti razred.

Slovenščina.

Vzporedna oddelka četrtega razreda t. j. italijanski oddelek A in slovenski oddelek B sta se pri prestopu na višjo gimnazijo zlila v en sam razred, ki se je zopet razdelil v nekdanja dva oddelka samo pri pouku materinščine. Slovenskim dijakom je bila določena v ta namen posebna soba v drugem nadstropju nekdanje gimnazije v tedanji Šolski ulici. Bil je to majhen prostor z dvema oknoma na ulico in čez ulico na dvorišče vojašnice.

Tedaj smo imeli za profesorja slovenščine priletnega gospoda. Štajerca. Pred mnogimi leti je bil naznanil v enem nižjih razredov dečkom, da bodo brali nov članek «Orlof lof», kakor je on v svojem štajerskem narečju izgovoril «Orlov lov», in od tistega časa dalje so mu pravili hudomušneži in poredneži: Orlof, drugi pa na kratko: Gospod Frančišek.

Gospod Frančišek je bil čudak. Pripeljal nas je bil iz nižje gimnazije, bil nam je torej že več let kažipot in vodnik v materinščini, poznal nas je, a le po priimku, da bi nas bil spoznal temeljiteje, da bi

se bil vživel v našo dušo, v mladinsko dušo, do tega se ni povzpел nikoli. Imel je za vse dijake popolnoma enaka tvorila, vanje jih je tlačil, naj so se že prilegali tem kalupom ali ne. Za vsak razred si je bil napravil že pred desetletji načrt, od katerega se ni oddaljil niti za las ne. Čas je potekal, vse se je preoblikovalo, vse je napredovalo, le okamenela hrija: quis, quid, cur, contra, similet paradigmata, testes je še strašila po profesorjevi zaslugi in pod njegovim pokroviteljstvom v naših razredih. Ni čuda, če so se večkrat obregnili nad njegovo starokopitnostjo naši nazori, če so zdaj pa zdaj celo trčili z njo skupaj, pri čemer je bilo vedno nekaj ranjencev: profesorju se je žalostila duša, krvavelo mu je srce, mi smo pa odnesli iz tega spopada razne bunke v obliki strožjega izpraševanja, slabejših redov, če ne celo ukora profesorskega zbora. Nobeden njegovih nekdanjih učencev mu ne more odrekati najboljše volje, nepopisnega truda in večkrat angelske potrpežljivosti, toda njegova metoda ni bila prava, to smo čutili vsi, čeprav nismo vedeli, kakšna naj bi bila prava metoda.

Že kaka dva tedna je bila med obema stranikama, med gospodom Frančiškom in nami, nekaka napetost. Kaj jo je povzročilo, se ne spominjam več. Čim dalje je trajala, tem huje se nam je godilo. Mi smo bili slednjič le šibkejši. Strogost se je vsako uro jačila, da se nismo mogli pripravljati na matematiko, ki je sledila slovenščini, a tudi učna snov se je večala, da nas je čez mero zaposlovala doma. Takim razmeram treba napraviti konec! Toda kako? Poslati kakega odličnjaka pred poukom k profesorju in ga prositi odpuščanja? Ne, saj s tem bi priznali svojo krivdo! Obujati kes, ko bi pa ta kes tičal le na jeziku in bi nikakor ne prihajal iz srca! Kako

torej napraviti, da bo volk sit in koza cela? Več glav, več misli. In slednjič smo jo vendar le umislili.

Pesem se naučimo, lepo, dolgo pesem, ki jo bomo prednašali. Ali se s tem vdamo? Ne! Prav tako bi se jo bili lahko naučili brez prikritih namenov. In pri tem ubijemo dve muhi z enim udarcem. Ne bo se nam treba učiti pesmi, ki nam jo izbere on, ta besedica je razodevala, da nismo bili prespali jeze do svojega profesorja, za tekoči mesec se odkrižamo te svoje dolžnosti, in ko bo videl našo dobro voljo, ko bo občudoval naš prostovoljni trud, se razveseli njegova duša, zacelijo se njegove srčne rane, ki smo mu jih bili zasekali mi, mladi, ki sicer ne znamo ceniti neizmernega truda vestnega in za našo blaginjo vne-majočega se, izkušenega profesorja, ki smo pa vkljub temu v zrnu dobri in nepokvarjeni. S tem svojim nastopom ga posredno prisilimo, da se poda - on.

Izbera pesmi nam je delala mnogo preglavic. Po daljšem prerekanju smo se zedinili slednjič za Prešernov «Krst pri Savici». Pesem bo res zahtevala silnega truda, toda kaj to, ko se pa iznebimo na ta način toliko drugih sitnosti in nadlog.

Določili smo posamezne vloge. Pet jih je bilo vseh: uvod, pripovedovalec, duhovnik, Bogomila in Črtomir. Izbral sem si bil res najkrajšo vlogo, vlogo duhovnika, zato je pa slonela na mojih ramah vsa teža režije. S svojim nastopom smo nameravali namreč napovedati boj vsem dotedanjim okostenelim, če že ne okamenelim običajem. Nekaj modernega, svežega, naprednega naj bi odslej prevevalo take deklamacije. Dijak je dotle stopil k mizi, obrnil se proti razredu, priklonil se profesorju in sošolcem in začel: «Krst pri Savici. Spesnil France Prešeren. Uvod. Voljhun, sin Kajtimara, boj krvavi...» Vzmet je bila sprožena, stroj je zadrdral in drdral, dokler se ni ustavila konica pri zadnjem stavku: njega, ki kriv

moritve je velike. Zopet oba poklona. Sošolec, ki ga je nato pozval profesor, naj oceni po svojem preudarku nastop svojega tovariša, je vstal, imel je po navadi glavo vso natrcano raznih matematičnih dokazov, in priznal, da mu je «Mutec osojski» zelo ugajal, samo glas mu ni bil po godu, za kar pa zopet ne more deklamator nič, ker je glas le preveč odvisen od zunanjih vplivov in vremenskih neprilik. Kdo si bo pač nakopaval z neugodno oceno mržnjivo če ne celo jezo svojega sošolca, ki mu lahko pomaga kdo ve kdaj, saj takih prilik je vedno dovolj.

Vsebina pesmi naj se torej ne predoči poslušalcem s suhoparno besedo. Beseda dihaj življenje, podprejo naj jo kretnje, pogledi, pred občinstvom naj se razvija slika, kakršno je gledal pisatelj, ko je ustvarjal svoje delo. Prešli smo na ta način do gledališkega prednašanja, svetišče svoje učilnice smo nameravali izpremeniti v posvetno gledališče.

Kaj pa poreče gospod Frančišek? Ali se mu bo zdel naš nastop oskrumba svetišča? Ali ne spodi razžaljen in ogorčen vso krstno družbo v klop? S tem bi pa onemogočil pokristjanitev Črtomira, kar bi zopet ne bilo prav.

Pogumno smo udušili vse pomiselke in se lotili pridno učenja. Nastavil sem za naš nastop ob svoji odgovornosti šepetavca in si zagotovil pri občinstvu, ki bo iz njega gotovo izbran po profesorju ocenjevalec, že vnaprej povoljno kritiko.

Režija mi je povzročala tiste dni mnogo truda in mnogo skrbi, a premagal sem na srečo vse težave.

Prišel je slednjič toli zaželeni dan, toli zaželena ura. Takoj v začetku je stopil iz klopi Kovaččev Fronc. Njegov «Uvod» je bil brezhiben. Fronc je napravil celo več kakor je bila njegova dolžnost. Tako je lahko opazil pazni gledalec, kako si je deklama-

tor stisnil nos pri verzih: gnijó po polji v bojih pokončani trum srčni vojvodi in njih vojščaki, kako je krčevito mižal pri ugotovitvi: kako strašna slepota je človeka! in kako je mahal z rokami in nogami, ko «vname se strašni boj, ne boj, mesarsko klanje».

Že je hotel izbrati po končanem Uvodu gospod Francišek posebnega kritika, ko se dvigne šestorica učencev iz klopi in stopi k tabli. Zadostovali bi bili prav za prav samo štirje, toda prav v zadnjem trenutku sta se nam vrinila še dva, ki sta hotela priti v naši skupini na vsak način do dobrega reda. Vsilila sta se nam kot botra, češ krst brez botrov je neveljaven, profesor nam ga lahko razveljavi, če ne bomo varovali tudi zunanjih oblik. Vdali smo se jima, a odločno bi se bili uprli, če bi hotel priti k našemu krstu še kdo kot babica ali kot cerkovnik. Odgovornosti nismo hoteli prevzeti nase, ker prostor ob slapu ni bil obsežen in kako lahko bi se bilo zgodilo, da bi nam kdo padel v mrzle valove Savice.

Poskrbeli smo pa bili tudi za scenerijo. Na tablo z žebličem pritrjena vejica — gozdovi v ozadju; železni, trinožni umivalnik, ki se je vedno tako sramežljivo skrival za tablo, smo postavili pred gozd, iz pločevinaste posode nad umivalno skledo je kapljala po pipi počasi in po enakomernih odmorih kapljica za kapljico — Slap Savice. Za pečjo je stal Črtomir, da stopi na prizornico, ko ga privabijo tja pripovedovalčeve besede. Mesto meča je držal junak Črtomir v roki razkračeno šestilo. Naj dodam, da je imela Bogomila kodraste lase, brke in brado. Šele tik pred nastopom sem se zavedel, da sem bil popolnoma pozabil učiti se dotične tri kitice, ki jih je Prešeren določil duhovniku. Vestna režija me je bila le preveč zaposlila. Nič za to! Saj duhovnik rabi povsod knjigo, pri maši, pri poroki, pri pogrebu, pa naj bi bil pri krstu brez nje. Vložil sem prepisane

kitice v latinsko-nemški Georgesov besednjak, ki je na zunaj po svojih črnih platnicah sličil nekako mašni knjigi, in za svojo vlogo se nisem več bal.

Pripovedovalec, Kramarjev Fronc, je častno rešil svojo nalogo. Dvajset in štiri kitice po osem verzov so zahtevale popolnega moža. Že tačas bi bil lahko sklepal opazovalec na njegov poznejši poklic.

Vse je šlo ko namazano. Šepetavec se je po pravici jezil, čemu neki sem ga bil vzel v službo. Vrstili smo se pripovedovalec, Črtomir, Bogomila, duhovnik. Naravnost srčkana je bila Bogomila, ko se je odpovedala svetu in zaročencu, in bal sem se za Črtomira, da mi skoči iz nesrečne ljubezni še pred predzadnjo kitico t. j. pred krstom v Savico.

Toda našemu krstu ni bil usojen srečen konec. Usoda nas je osleparila za botrino. Črtomir je baš mahal po zraku s svojim mečem, ki je segal do tretje klopi, ker «junaško bili smo z Valjhunom boje», ko udari nenadoma na naše uho klic: «Miš, miš!»

Bogomila — naš kodrasti Vlado — se je bila tako vživela v svojo žensko vlogo, da je prva razumela velikanski pomen tega klica. Preden smo mi sploh razumeli, za kaj gre, jo je že bila pobrisala z dvema skokoma od Savice naravnost v klop, oziroma na klop, kajti postavila se je na sedež. Za njo jo je mahnil Črtomir s svojim bridkim mečem, boječ se, da mu uide, še preden se poslovi od njega. Obema je sledil duhovnik z besednjakom pod pazduho.

Vseh se je bil polastil strah. Nekateri niti vedeli niso, ne kaj, ne zakaj, a videli so, kako so stopali drugi na svoje sedeže, zato so se še oni dvignili tako rekoč za eno nadstropje. V trenutku, morda je bila le desetina trenutka, smo štrleli proti stropu kakor toliko piščalk pri orglah.

Zmedena, vsa preplašena zbog nenadnega šuma in ropota je begala miška ob stenah in iskala rešilne

luknje. Skakljala je, povzpenjala se zdaj pa zdaj po zidu, gobček ji ni miroval niti trenutek. No, rešena boš, sem si mislil, ko sem jo iznad klopi opazoval. V bližini peči, prav dva koraka od mene, je bila še precej velika luknja. Ne more zgrešiti. A zdrznil sem se. Kaj takega je bilo uzrlo moje oko? Luknjo, v katero sem se bil med poukom tolikokrat zagledal, da si preženem dolgčas, sem poznal do vsake podrobnosti, in luknja, ki je zijala še pred tremi dnevi zvedavo vame, je bila — zateknjena. Dobro stlačen, zmečkan papir ji je mašil žrelo.

Tedaj se mi je poblisknilo, v glavi. Med nami je moral biti eden, ki se je upiral sporazumu z gospodom Frančiškom. Hotel je na vsak način obrezuspešiti sporazum, ki smo zanj posredno s trudom in žrtvami pripravljali ugodna tla. In kako se je bil pripravil! Tudi manjšo luknjico tam spredaj blizu table je bil zadelal s papirnato kepo. Preprečil je na ta način, da izgine miš prehitro s pozorišča. Prav on je moral biti tisti, ki je zasejal v naše vrste zmedo z vznemirjajočim klicem: «Miš, miš!»

Gospod Frančišek, še ves blažen od zadovoljstva, da smo mu bili napravili sami od sebe tolikšno veselje s celotnim Krstom pri Savici — solza, ki mu jo je izvabilo v oko presenečenje, se je spustila po licu navzdol in zalesketala na njegovih pristriženih brkih kakor rosna kapljica v pokošeni travi — je gledal začudeno večje in manjše dimnike, ki so se pojavili in ki so se še vedno pojavljali iznad klopi. Miška, ki je švignila mimo njega, mu je pojasnila vzrok in povod našemu bivanju v višjih, varnejših plasteh.

«Strahopetci!» Glas se je tresel gospodu Frančišku, ko nas je ošteval, stopajoč počasi po učilnici. «In to hočete biti šestošolci! Sram vas bodi! Klavrní junaki, Don Kišoti in Sanho Pánse! Moderna mla-

dina! Kaj boste vendar počenjali v življenju, če se že sedaj bojite miške, nedolžne miške! Življenje zahteva srčnih, pogumnih, celih mož. Bojazljivce zmelje!»

«Tudi Heraklej», sem se drznil zagovarjati svoje in svojih tovarišev hlinjeno bojazljivost, «se je nekoč ustrašil miške, nedolžne miške!» Vedel sem, da se je zbal neki junak miške, nisem bil pa popolnoma prepričan, če je bil to Heraklej. Izbral sem si bil v naglici tega junaka in moja samozavestna omenitev Herakleja ni dovolila, da bi bil profesor sploh podvomil o resničnosti moje izjave.

«Res je», mi je pritrdil. Salonsko suktnjo si je nekoliko odpel, kakor da mu je postalo pretesno v njej. «Toda Heraklej je premagal nemejskega leva, lernejsko kačo, ukrotil celo peklenskega psa Cerbera, zato si je že lahko dovolil bojazen pred miško. Kakšne zasluge naj bi pa opravičevale vaš strah?»

Dobro me je zavrnil. Razorožil me je popolnoma.

«Strahopetci!» Še enkrat nas je pogledal zaničljivo-pomilovalno od spodaj navzgor, stopil v vsem svojem črnem, dokolenskem, skrbno polikanem in brežhibnem dostojanstvu z vzravnano glavo, trdimi koraki in od poguma zardelim obrazom do vrat, odprl jih, in miška, zbegana in preplašena miška je zavchala prostost in pomedla jo je po najkrajši poti skozi na ves stežaj odprta vrata na hodnik.

Kdo je bil prinesel v šolo miško, nisem mogel nikdar dognati. Prinesti jo je moral ali v skrbno zavezani ruti ali kar v žepu, ker mišnice nisem opazil nobene, naj sem se še toliko trudil, da jo iztekнем po končani uri pri tem ali onem sošolcu.

Trideset in tri leta so že pretekla od tega preprečenega krsta visoko tam gori na Gorenjskem. Že kdaj bi se lahko javil storilec tako šolskim kakor sodnijskim oblastim, nobene kazni bi se mu ne bilo

treba bati, kajti leta so že izbrisala vso njegovo krivdo. Toda on molči. Mogoče je poročen, mogoče ima otroke in ga je sram priznati, da je preprečil po dobro premišljenem načrtu Črtomirovo pokristjanitev. Mogoče je med onimi, ki so odšli od nas za vedno, ne da bi se sestali še enkrat kot nekdanji osmošolci. Če ga pa ni med temi, kdo ve, ali bi se izpovedal svojim nekdanjim sošolcem, ko bi na takem sestanku odpiral pokajoči zamašek najbolj zarjavele ključavnice našega spomina?

Krsta tedaj seveda nismo mogli dokončati. Če bilo šlo za Črtomirovo poroko, bi lahko trdili, da se je ustavila pri oklicih.

Naš trud je pa vsekakor upošteval gospod Frančišek. Ko nam je razrednik črez čas naznanjal uspehe minulega meseca, ugotovljene pri profesorski mesečni konferenci, je omenil mnenje profesorja za slovenščino, da smo se v zadnjem času strahovito poboljšali in da nam je že odpustil vse prejšnje zablode, ki so vse izvirale iz nesporazumljenja.

Naš razrednik, Nemeč po rodu, je na to pripomnil, da je zvedel profesorski zbor o neki miški. Hotel je že vse ukreniti, da se taki glodavci ne pojavijo nikdar več v zavodu, toda profesor slovenščine je pri seji sam izrečno izključil, da bi bil kdo prinesel miško od zunaj, in je jamčil za poštenost svojih učencev. Zato je profesorski zbor odnehal in ni več zasledoval zadeve.

Že po tem, da se je razredniku brada zdaj pa zdaj krčevito stresla, smo spoznali, da ga zopet trže po udih. In miš mu je bila prav tedaj dobro došel povod, da se je znesel nad nami, hoteč na ta način nekako prevpiti neznosne bolečine.

«Naj bi se pa v moji uri pripetilo kaj takega,» je nadaljeval razrednik in krožil z očmi, da smo čutili, kako nam hitreje utriplje srce, «naj bi se po-

javila še tako majcena miška — ridiculus mus — kot hči tukajšnjih gora» pri tem je cikal (partúriunt montes) na slovenske dijake-gorjane, «jaz bi znal prepričati vsak nadaljni uvoz. Miši nimajo nič kaj iskati na gimnaziji. Tega ne bom pravil mišim, to povem vam in menim, da se razumemo!»

UČENJAKI V ZADREGI

Sedmi razred.

Nemščina.

Profesor T. je vstopil v sobo. V desnici je nosil zvezke. Popravljen šolsko nalogo. Po zvezkih smo vedeli, da bodo uživali to uro nemški klasiki svoj zasluženi počitek, ker se bo bavil profesor ves čas izključno le z nalogo na sploh in z našimi napakami posebe. Opazili smo pa tudi, da je pozabil, kar se je bilo pripetilo pri njegovem pouku pred dvema dnevo. Dobil se je namreč med nami, kaj naj rečem, da pravilno označim neverjetno dejanje, blaznik — še sedaj me strese mrščalica, ko se spomnim njegove izjave — blaznik torej, ki je naprtil v svoji skoraj kaznivi lahkomiselnosti brez sramu in brez vsakega poznejšega kesanja trojanskega svečenika Laokoonta, oba njegova nedolžna sinčka in dve veliki ostudni kači, ki sta se opletali okrog vseh treh nagih teles, mehjemu in romantičnemu Wielandu mesto strogemu in stvarnemu Lessingu. Profesor je tedaj skoraj omedlel in kdo ve, kaj bi se bilo še lahko pripetilo, da ni stisnila prav v tistem trenutku usmiljena usoda slugi Vogriču vrvi uradnega zvonca v roko. Zazvonilo je in ne Wielandu ne Lessingu se ni bilo treba obrniti v grobu, kajti tako silno moč do nemških klasikov je pripisoval profesor po svoji ponovni izjavi nam, takratnim sedmošolcem.

Obetala se nam je ura brez vsake razburjenosti. Izpregli smo lahko brez vsakih skrbi svoje možgane. Le oni, ki se niso utegnili dovolj pripraviti doma za prihodnjo uro — nemščini je sledila latinščina — so izkoristili ugodno priložnost in še preden je stopil profesor k mizi, so bili že zamenjali nemško slovstveno zgodovino z Vergilovo Eneido.

Profesor T. je bil hud Nemec, drugače mi je pa ostal v spominu kot dober človek. Ne rečem, mogoče je čas odkrušil razne roglje, obrusil robove, ugladil hrabe na njegovem značaju, a dejstvo je, da se mi prikazuje še v sanjah kot dobričina. Zavedal se je pač svoje pomembnosti kot delec, kot važen stavbni kamen v znanem mostnem obloku in menda prav iz tega so izviralala vsa nespোরazumljenja med njim in njegovimi učenci.

To pot je bil izredno dobre volje. Še danes se mi zdi neverjetno, da je mogoč pozabiti v kratki dobi dveh dni kruto žalitev Lessingovega spomina. Kakor bi se ne bilo pripetilo to njemu in v našem razredu! Sicer se ni profesor nikoli nasmehnil niti tedaj, ko se je posrečil temu ali onemu učencu kak posebno smešen odgovor, niti tedaj, ko nas je sam osrečil s kako duhovito in dovtipno opazko. Čudno ga je bilo videti v takih trenutkih. Ves razred se je tedaj zakrohotal iz vsega srca in na vsa usta, posnemajoč pri tem vzvišeni in klasični, zato pa tudi v šoli dovoljeni vzgled Homerjevih olimpskih bogov. On pa, ki je bil sprožil sam to neurje, je stal pred svojimi učenci resen, nobena njegovih oglatih potez okrog usten se ni hotela niti za spoznanje vzbočiti, z boljšečimi očmi je zrl plašno po razredu, kakor bi se bal, da ga preplavi povodenj neukrotljive veselosti. In prav ta njegova neomahljiva resnost je dala večkrat povod drugi, izpopolnjeni izdaji, pri kateri in s katero smo prekašali celo olimpske bogove.

Vsi oni, ki so se bili namenili, da se pripravijo za latinsko uro, so se upravičeno jezili na profesorja, češ, prav ob neprimernem času jih stresa in zbija. Pogodrnjali so nekoliko, nato pa spravili Vergila zopet pod klop in se vdali vseobčni veselosti.

Profesor za mizo je ocenjeval nalogo. Ni se še dotikal podrobnosti, govoril je bolj splošno. Omenil je nalogo, ki je imela velikanski uvod, temu je sledilo majhno jedrce in ničev zaključek, bila je torej podobna — profesorju so zelo ugajale primere in prisposodbe — človeškemu nestvoru: na kratkih, nerazvitih nožicah je počivalo drobceno trupelce, ki je nosilo ogromno glavo — profesor je pri tem krilil z rokami in nam tako obrisoval njen grozni obseg. Druga naloga je zopet imela konec, ki je bil dvakrat daljši ko vsa ostala vsebina. Sličila je torej možu s tako dolgimi nogami, da je pri vsakem koraku butal s kolenom ob svoje čelo.

Vsako opombo je zabelil profesor s sočnim ozvirkom. Malokdaj je imel tako pozorno občinstvo kakor prav tisto uro. Tako razigrane volje ga skoraj še nismo videli. Strojčev Tomo, naš najboljši steno- graf (sto štirideset in šest besed v eni minuti) in dečko, ki je iskal vsakemu pojavu vzrokov in povodov, nas je iznenadil že popoldne z vestjo, da je imel profesor prejšnjo noč doma v družini vesel dogodek, sinčka in da sta mati in otrok zdrava. Odtod torej njegova neizčrpna šaljivost. Odtod pa tudi njegova velika, skoraj brezmejna obzirnost do nas, ker si je hotel z našo glasno in hrupno veselostjo utrditi, po- jeklitni živce, dobro vedoč, kako krvavo jih bo rabil v nespečnih nočeh ob zibelki svojega prvega potomca.

Pogledal sem po sobi. Vsi so zrlí v profesorja in čakali mastnih ocvirkov. Tam v tretji klopi spredaj blizu okna je sedel Cikorinov Nuto. Zamaknjen. Ni trenil z očmi. Miren ko kip. Zaman so pljusknili

vanj zdaj pa zdaj valovi naše veselosti. Resno, kakor bi bilo oglušelo njegovo uho tako za profesorjeve hudomušne pripombe kakor za izbruhe našega priznanja, je sedel, bela vrana, med nami in nepretrgoma črpal iz neusahljivega vira profesorjevega resnega obraza odpornosti proti vseobčni radosti.

«Ali ga vidiš?» sem se obrnil do svojega soseda na levi, Anžigovčevega Maklavža. «Nuto študira. Prav nič se ne da motiti. Nobena profesorjeva kretanja, nobena beseda mu ne uide.»

«Tudi jaz ga opazujem že delj časa,» mi je odvrnil Maklavž. «Bodi prepričan, da bomo imeli v odmoru ob enajstih reprizo sedanje premijere. Nemške profesorje zna v resnici neprekosljivo oponašati. Pri slovenskih popuščajo njegovi talenti. Že sedaj se veselimo užitka!»

Sledil je kratek odmor. Splošnih pripomb k nalogi je bilo torej konec. Tej točki — profesorjeve navade smo poznali precej dobro — je sledila ocena posameznih nalog, oziroma pregled posameznih napač, združen s tozadevno popravo in primernim poukom.

Nenadoma je vstal profesor izza mize. Iz snopa knjižic pred sabo je bil odbral zvezek, stopal z njim proti tabli, a se medpotoma premislil in se vrnil zopet k mizi. S čudnim, nepopisljivim pogledom je pogledal po razredu. Pogledu je sledil dolg molk.

Kaj neki mora biti? Je li mogoče kdo prepisal vso nalogo od svojega soseda? Ne, kajti pridnost in poštenost je vedno omenjal že pri splošnem razmotrivanju vsake naloge. Nekak nemir se nas je pollaščal ob tej grobni tišini. Kdor je imel le najmanjšo krivdo na sebi, se je skrnil za svojega prednika. Zdaj udari strela skozi hudo uro. Le predolgo je sijalo žarko solnce neprisiljenega veselja.

«Eden je med vami,» je začel slednjič profesor in uprl svoj pogled v vsakega posebe, «ki me je spravil v veliko zadrego.» Vsi tisti, ki so se bili maloprej skrili za hrbet svojih prednikov, so se še bolj prihulili, zlezli so skoraj popolnoma pod klop.

Ne da bi se bil profesor kaj zmenil za muke in trpljenje skoraj cele tretjine našega razreda in ne da bi bil s kratkim pojasnilom rešil vsaj večino te tretjine in mučil samo tistega, ki ga je bil res spravil v hudo zadrego, je zopet pomolčal nekoliko, nato pa šel počasi k tabli. Tako počasi stopa krvnik k vislicam, preden mu pripeljejo obsojenca in mu ga izroče v varstvo. Ta primera mi je šinila v glavo prav tedaj, ko sem videl, kako je šel profesor resno, umerjeno, žalostno, a vendar svečanostno preko odra.

«Nekdo je napisal v svoji nalogi te le besede.» Profesor je pisal počasi po tabli: «In den Prädalen der Weltgeschichte.»

Kaj teh pet besed naj bi bilo spravilo profesorja v tako zadrego, da jo je moral omeniti? Saj se ne skriva v njih nobena ost, ki bi bila naperjena zoper profesorski zbor, zoper gimnazijo ali celo zoper državo. Nekaj časa sem ugibal, ker mi pa ni prišlo na um nič takega, kar bi me utegnilo zadovoljiti, sem prepustil razrešitev cele zadeve profesorju.

«Besedico: Prädalen sem to pot prvič bral v nemškem jeziku,» je zopet povzel profesor besedo in streljal z očmi po razredu. «Prvič v svojem življenju,» je poudaril s posebnim naglasom, «in lahko mi verjamete, da sem prebral že precej knjig. Pregledal sem Dudna, pravopis nemškega jezika, prelistal več slovarjev, ki so mi bili na uporabo doma in v licejski knjižnici. Zaman sem se trudil. Prädalen nisem mogel iztekniti nikjer. Toda jaz nisem odnehal. Vi menite, da so nemškim profesorjem v teh krajih posuta tla s samimi rožicami. Motite se. Če se kdo

izmed nas osmeši, ga najprej zdelajo tukajšnji listi, dobi se brez odloga vnet poslanec, ki spravi vso zadevo po kaki interpelaciji pred državni zbor, človek se pa mora nato zagovarjati pri ravnatelju, nadzorniku, če ne odkažejo zadeve že takoj v začetku kaki posebni preiskovalni komisiji. Same sitnosti. Nikakor nisem hotel, da se mi bo očitalo, češ, drugoroden dijak je ugnal nemškega profesorja v nemški zadevi. Previdnost torej! Vprašal sem torej svoje nemške tovariše na tem zavodu, vprašal one na realki, Prädalen je bila vsem neznana beseda. A še mi ni zadoščevalo. Obrnil sem se še na svojega znanca, vseučilišnega profesorja in znanega nemškega filologa na lipski univerzi, ki pozna temeljito vso nemško književnost in je spisal že precej učenih knjig. Dobil sem te dni odgovor: «Beseda Prädalen mi je neznana in tudi ne vem, kaj naj pomeni.» Sedaj pa, ko so govorili profesorji dveh srednjih šol, ko je povedala zadnja stopnja, vseučilišni veščak, svoje mnenje, prosim vas, Feigel, da mi pojasnite, kje neki ste izteknili to besedo.»

Vstal sem, ko sem slišal svoj priimek. Že prej se mi je zdelo, da me pozdravlja besedica Prädalen s table kot starega znanca. Jaz sem bil torej tisti, ki je bil spravil profesorja v zadrego. Zakaj? Saj Prädalen je vendar lepa, čistokrvna nemška beseda. Kako pa to dokazati. Besedice «ist» tudi ne dobiš ne v pravopisu niti v slovarjih, kako torej dokažeš, da je «ist» nemška beseda.

Ozrl sem se po sošolcih. Tovariši italijanske narodnosti so bili, o tem sem se takoj prepričal, na moji strani, beseda, ki ima nad samoglasnikom dve piki, ne more biti drugačnega ko nemškega izvora. Tisti dve piki nad samoglasnikom a, ki sta zrla s table ko čarobne oči po razredu, sta bili omamili tudi druge sošolce, bili sta magnet, ki je privlačeval vedno več

somišljenikov na mojo stran. Kamorkoli sem pogledal, povsod izpodbujajoči pogledi. Tinov Tona, ki se je potegoval — radi tega njegova sloka postava — za vse, kar je bilo lepo in dobro, kalokagatija smo pravili tedaj temu s klasičnim izrazom, in Šeginov Janez, ki sicer ni visoko vzletal, ker ga je ovirala v poletu krepkejša telesna konstitucija, a je bil kakor Tona odličnjak, sta prikimovala. Črnčevemu Leziju se je poznalo navdušenje na obrazu. Dolfe s Pošte, Kramarjev Fronc, Strojčev Tomo, vsi trije so črpali iz onih dveh pik nad samostalnikom neprestano upornega duha. Vikov Mirko se je hahljal in si mel roke. Anžigovčev Maklavž, moj sosed, ki mi je bil neizčrpen vodnjak latinskega in grškega znanja, vodnjak, nad katerim je vedno škripal škripec, se je zamaknil v besedo na tabli, pocuknil me za jopič in mi dejal: «Ne popuščaj!» O drugih niti ne govorim. O njih, ki so nas vezali ideali enega in istega letnika ženskega učiteljišča, ki smo si izposojali nesebično in požrtvovalno rime in cigarete, sem bil prepričan, da pojdejo z mano črez drn in strn brez obotavljanja, posebno še v takem trenutku, ko se mi je godila očitna krivica. Pri teh opore niti iskal nisem. Dobro mi je pa dela izpodbuda iz zadnje klopi, kjer je sedel edini Nемеc našega razreda. Če me taki osrčujejo, je zmagga neizbežna.

Vesel sem pregledal bojne vrste svojih sobojevnikov. Nisem se žalostil, da je bil zapustil naše vrste Cekorinov Nuto. Poznal sem njegovo strast. Nemški profesor v boju s slovenskim dijakom za izvor nemške besede je nudil le prelepo priliko za opazovanje in poznejše oponašanje.

Spoznal sem, da je zadeva Prädalen nehala biti moja zadeva, postala je bila že zadeva vsega razreda in ves razred si je lastil njeno očetovstvo. Vsi za enega, eden za vse.

Oprt na svoje neupogljivo prepričanje in na nedvoumno priznanje svojih sošolcev sem samozavestno zrl profesorju v oči. Gotova zmaga, ki je odžarjala z mojega obraza, je nekoliko zbegala profesorja. Možgani so mu delovali mrzlično. Še enkrat je prebrskal vse kote svojega spomina, da iztekne kje te vražje Prädalen, a vse zaman.

Prav ko sem se pripravljaj in že hotel zamahniti s svojim uma svetlim mečem, da ga križam v poštem dvoboju z nasprotnikovim orožjem, je vstal Kukančev Francelj in izpovedal: «Tovariš Feigel se moti. Prädalen je slovenska beseda!»

Ta izjava je na mah odločila boj. In tedaj sem spoznal, da je sreča res opoteča. Vsi moji zavezniki in sobojevniki so jo na to izjavo z vihrajočimi zastavami mahnili v sovražni tabor. Ko sem videl, da sem ostal sam, sem jo mahnil za njimi in preprečil na ta način, da bi se bila prelivala kri na bojišču pri Prädalen.

Kokančev Francelj ni bil izdajica. V svoji preveliki ljubezni do materinščine se je bil zbal, da se polaste Nemci naših lepih predalov in jih uvrste kot Prädalen v prihodnje izdaje pravopisov in slovarjev, zato jih je v zadnjem trenutku, a še pravočasno iztrgal z drzno kretnjo iz rok nevarnega sovražnika.

Jaz sem bil pa le vesel — saj druga tolažba mi sploh ni ostala — da sem zbegal nevede in nehote nemške učenjaške kroge. Naš razred je torej poleg tega, da je znal obračati nemške klasike v njihovem grobu, zaposloval tudi živeče veščake od Gorice do Lipskega.

MILJENCA BOGINJ IN KRALJIČEN

Še preden smo stopili v osmi razred, smo si bili vzeli predujem na zadnje leto svojega gimnazijskega študija. Priredili smo namreč v velikih počitnicah

abiturientsko veselico. Da opravičimo veličastni naziv svoje prireditve, smo povabili tedanje abituriente, naj sodelujejo. Določili smo jim točke, v katerih so se morali sami udeleževati. Tako smo jim prepustili precej naporno vabljenje trške gospode k veselici — črna salonska obleka, trd, visok ovratnik, trdo polikan prednik pri srajci in 28° C v senci — pozdravni nagovor zbranih udeležencev z odra, spevoigro «Dijakova zarubitev» in otvoritveni ples z gospo soprogo pokrovitelja naše prireditve pri splošni zabavi.

Nimam namena, da opisujem na tem mestu našo veselico, ki je privabila v prijazni Tolmin izredno veliko ljudi iz cele naše dežele. Omejim se, da mi ta odstavek ne zraste preko okvira, samo na dve, tri ugotovitve. Občinski svet, zbran dan pred veselico pri izredni seji, je sklenil, da mora občinski redar takoj na tridneven dopust, ker bi sicer znala trčiti njegova uradna tenkovestnost, natančnost in nepopustljivost z mladeniško porednostjo milih in dobro došlih gostov. Tudi nočni čuvaj je dobil navodila, naj omeji pažnjo edino le ognju. Po končani šaloigri «Dija'ki» je izjavil naš šepetavec Mirko, da smo mu morali podtekniti popolnoma drugo igro, kajti to, kar smo uprizarjali na odru, se ni v ničemer ujemalo z rokopisom, ki ga je imel pred sabo. In vendar! Kako burno nam je občinstvo ploskalo v pohvalo! Vzklikov ni hotelo biti konec. Trikrat smo se morali pokazati na odru, neprestano smo se priklanjali s hvaležnim smehljajem, kar je bilo pač najboljši dokaz, da smo bili prekosili pisatelja. Škoda, da se ni udeležil igre nobeden izmed naših profesorjev! To bi bili gledali, začudeno bi se izpraševali, odkod neki tako nenadoma taki talenti in toliko talentov. In mi, njihovi profesorji in mentorji — tako bi si očitali z žalostnim glasom — niti vedeli nismo zanje in ničesar nismo ukrenili, da bi izkopali te talente. O enem

profesorju sem prepričan, da bi bil rad prišel na našo veselico. Toda bal se je, da se osmešimo, kar bi bilo njega bolj bolelo ko nas, zato se je rajši umeknil v Kranjsko goro.

Bil je to Štefajev Drejc. List naših gora. Poučevati grščino in uživati ob enem oziroma vkljub temu neokrnjene simpatije vseh učencev, to dejstvo govori več ko dovolj o njegovem blagem in čutečem srcu. V sedmi in osmi smo ga imeli tudi za slovenščino. Znal nam je vzbuditi zopet ljubezen do predmeta, ki se nam je bil ne po naši krivdi nekoliko odtujil. Učni načrt se je bil temeljito izpremenil. Prosteje smo zadihali. Odpadle so nad vse poglavitne točke: A, B in C, odpadli njihovi otroci a, b, c, d, e in vnuki 1, 2, 3, 4 itd. Profesor nam je povedal naslov naloge in zadostovati je moralo. Ali si porabil za nalogo tri, pet strani, cel zvezek, profesor nas ni omejeval, ni nam kratil svobode.

Ne vem, kako sem prišel do tega, da sem vtikal v vsako bodisi šolsko bodisi domačo nalogo kranjske klobase s kislim zeljem. Seveda so se morale klobase prilegati svoji okolici. Klobas ne smeš vreči meni nič tebi nič v mlečni močnik ali kavo. Klobase torej niso smele pasti v dejanje, kakor je padlo v starogorško žaloigro božanstvo, ki se je bilo nena doma in nepričakovano pojavilo, samo da razreši zamotani položaj, ki je vanj zalezal kak Evripides ali Sofokles. Bravec je moral klobase zavohati tako rekoč že tri odstavke prej, morale so mu biti naravna posledica dotedanje vsebine in čuditi bi se bil moral le, če bi izostale kar tako brez vsakega vzroka in brez vsakega povoda.

Profesor se ni nikdar spoteknil ob moje klobase. Da smo le pametno mislili in logično izvajali. Slednjič pa niso niti stroge disciplinarne postave prepovedovale takih gastronomskih posebnosti. Nekoč —

bilo je to v osmi — nam je dal profesor za domačo nalogo «Vseh mrtvih dan». V svojo opravičbo je navedel profesor, da je to sicer naloga, ki se da lahko v vsakem razredu, da pa morajo biti misli tem globlje, čim višji je razred. «A tudi Feiglu sem s to nalogo privezal klobase nekoliko više, dvomim, da jih doseže.»

Profesor me je torej pozval na boj in jaz sem boj sprejel. Da bi ga ne bil nikdar sprejel! Radi svoje trmaste doslednosti sem uropal v svoji nalogi mladi ženi ljubečega moža, trem otrokom pa skrbnega očeta, kajti njen ljubeči mož in njihov skrbni oče se je zadušil nenadoma kar na lepem med kosilom. Košček kranjske klobase se mu je bil zarinil v sapnik, vsi poskusî, da bi nesrečnež zopet zasopel, so se izjalovili, in preden je prišel zdravnik, je revež — izdihnil. A ni bilo dovolj! V svoji brezsrčnosti in krutosti sem šel na pokopališče in pomiloval prav na «Vseh mrtvih dan» v črnino oblečeno, na svežem grobu klečečo vdovo in tri ljubke sirote, ki niso še pojmile tehtnosti bridke izgube. Ta pretresljiva slika me je spametovala. Kranjske klobase se niso odtedaj nikdar več vlekle ko rdeča vrv po mojih nalogah, zadostovala mi je ena žrtev.

Bilo je kmalu po sv. treh kraljih. Ostra burja je brila po goriških ulicah, nam pa je bilo tako toplo pri srcu. Pust, «ti čas presneti», se je bil utihotapil v naše mišljenje. Noge so nam postajale lažje in po ušesih so nam brneli le kaki lepi valčki. — «Was gaffen Sie ineinemfort zum Fenster hinaus?» — «Gospodična Valerija, priporočam se za prihodnjo četvorko, če je niste še oddali!» — «Wiederholen Sie, was ich soeben vorgetragen habe!» — In v trenutku se je odmeknila plesna dvorana z gospodično Valerijo v megleno daljino in dijak je skočil ves zbehan

pokonci, ko ga je bil sosed sunil med rebra in ga opozoril na profesorjevo zahtevo.

Naš razrednik ni strpel slabega vremena. Prinesel je bil seboj že s severa revmatizem, saj so ga bili poslali na jug, da ga ozdravi milo goriško podnebje. Vsekakor je pri nas na jugu mnogo manj trpel ko pa v kakem severnem mrzlo-meglenem mestecu. Ko je pa prišlo jesensko deževje, ko je curljalo z neba venomer brez prenehanja in vedno enakomerno iz dneva v noč, iz noči v dan, en teden, dva tedna, en mesec, ko je zabrila okrog oglov mrzla vipavska burja, se je zopet oglasil v profesorjevih nogah kruti revmatizem, ki so ga bili lepi solnčni dnevi tako prijetno omamili in uspavali. Ščipalo ga je po udih, tiščalo, zbadalo, trgalo in nekaj teh bolečin smo občutili tudi mi. Nad toli hvaljenim milim goriškim podnebjem se ni mogel znašati, ni mu mogel dati slabega reda niti ga ni mogel vpisati v razrednico kot nepoboljšljivega nagajivca. Zato niso bile latinske ure ob slabem vremenu nič kaj prijetnega za nas. Če je pa naletel razrednik v takem vremenu na dijaka, ki se ni bil prav nič pripravil za njegovo uro, ga ni poslal naravnost v klop, ne, nasprotno, izpraševal ga je ne samo zadnjo učno snov, ampak je segel tudi po učni snovi, ki smo jo smeli že pred štirinajstimi dnevi pozabiti po vseh pravilih popuščajočega spomina, poizvedoval je po največjih tajnah latinskega jezika, ki jih je celo slovnica cmenjala le s *petitom* v kaki skromni opazki, in se tem bolj zabaval, čim manj je odgovarjal dijak. Najbrž mu je manjšalo bolečine dejstvo, da je videl, kako trpi poleg njega še kako drugo človeško bitje.

Zunaj je brila ostra burja. Žvižgala je in piskala in po njenem napevu je plesalo in se sukalo mimo naših oken zadnje uvelo listje starih kostanjev na ribjem trgu. Zvedeli smo, da se je bil razrednik pripeljal z izvoščkom do šolskega poslopja. Molče smo

ne spogledali, srce je upadlo celo tistim, ki so imeli čisto vest.

To pot je imel razrednik — mefistovska brada mu je venomer podrhtevala — srečno roko. Izbral si je lajšilo in tešilo svojim bolečinam v dijaku, kodrolasem Vladu, ki ni bil niti pogledal knjige, zanašajoč se na počtenost profesorja, čigar radovednosti je bil ugodil že pred dobrim tednom.

Vlado je imel muzikalično žilico. Kadarkoli ga je poljubila Euterpe, modrica glasbe — to žensko božanstvo se ni strašilo v svoji andromaniji niti sveto-sti učilniških prostorov — je vzel Vlado mirno, kakor bi bili njegovi stiki z boginjami nekaj vsakdanjega, iz žepa vedno pripravljeno polo notnega papirja, razgrnil jo pred sabo in že je uvrščal noto k noti po plotu iz petih lat, naj so mu udarjali na uho že topovski streli iz sedemletne vojne kakor tudi strumna povelja Lavdona, Dauna in drugih njenih vojskovodij, naj so letali po zraku cosinusi in cotangensi, naj se je lomila v njegovi bližini svetloba na sedmero mavričastih barv, tvoreča kot refrakcija posebno poglavje v fiziki. Tudi tisti dan, ko je divjal po mestnih ulicah oster veter in po razrednikovih udih še ostrejši revmatizem, je morala poljubiti modrica svojega miljenca že takoj v začetku ure, kajti Vlado je plaval s svinčnikom v roki ves srečen po simfoničnih sferah, obraz mu je rdel — od poleta, od poljuba, kdo ve — razrednik je opazil njegov blaženi obraz in ga poklical pred se.

Medtem ko se je vical ubogi Vlado tam gori pred tablo in se nam smilil v srce, sem pobral z njegove klopi — Vlado je sedel eno klop pred mano — notno polo in pregledal, kar je bil moj prednik dotle spisal. «Lea-valček», tričetrtinski takt, introdukcija je bila končana, kar sta označevala dva debela navpična črna kola.

Sedaj pa sam ne vem več, kako je prišlo. Ali je bila modrica mimogrede tudi mene poljubila, ali sem imel tudi jaz tako žilico, za katero pa nisem dotle prav nič vedel, bodi že kakorkoli, vzel sem svinčnik v roko, popravil si lase, kakor sem to videval pri Vladu, in že sem uvrščal sekirico k sekirici, en takt, dva takta, sedem taktov do roba strani, in se v resnici veselil svojega prvega udejstvovanja na glasbenem torišču.

Tam zunaj pred tablo je trepetal Vlado. Bil je hrošč v rokah brezsrčnega paglavca.

Svojega prvenca sem pokazal sosedu Maklavžu. Maklavž je bil veščak v glasbeni teoriji. Piskal je na flavto v dijaškem orkestru, igral nekoliko na harmonij in bil dober bariton. Pregledal je mojih sedem taktov, načobil še, kakor bi si hotel zapiskati napev na flavto, popravil dve noti in mi vrnil partituro z besedama: «Pravilno, dobro!»

Hrošču je bil izpulil deček med tem že oboji peruti in štiri noge. Komaj se je še vzdržal hrošč na zadnjem in edinem paru pokonci. V tem je bilo razredniku odleglo, bolečine so popustile, zdravilo je vendar le pomagalo. Poslal je prepotenega dijaka v klop, a mu iz hvaležnosti ni vpisal nobenega reda, kar se je pokazalo pri mesečnem obračunu.

Vlado se je nato lotil zopet svojega valčka. Modričin poljub je ohranil svojo ustvarjajočo silo še preko dolgotrajnega zdravljenja razrednikovega revmatizma. Nadaljeval je tam, kjer sem bil jaz končal, in «Lea-valček» je postal mojstrovina, ki sem ji vdehnil, kakor se je izrazil pozneje Maklavž, jaz motiv, da, prav motiv je rekel. Nikdar bi si ne bil mislil, da je skladanje tako lahko. In kak užitek je bil šele nekaj dni pozneje, ko sem po svojem motivu, prav tako je dejal Maklavž, plesal v čitalniški dvorani

omenjeni valček. Škoda za glasbo, da sem se zadovoljil s prvencem in da se nisem več ukvarjal z njo!

Praden se ločim od svojega strogega razrednika, naj omenim njegov smisel za humor seveda le ob lepem vremenu. V pojasnilo ta le dogodek. V peti in šesti smo imeli sošolca, ki se je odlikoval z gromskim basom. Njega so si izposojevali osmošolci-naborniki, da jim je basiral, ko so se peljali po končanem naboru z izvoščkom po mestnih ulicah. Seveda ni bilo v takih dneh Enjuše v šolo. Radi zobobola, kakor je utemeljevalo potrdilo z gospodinjinim nelastnoročnim podpisom. Zgodilo se je pa, da je opazil razrednik Enjušo, sedečega na kozlu poleg izvoščka — tisto leto je šlo pet osmošolcev na nabor — in deročega se na vse grlo: «Delaj, delaj, ljubca pu-u-u-šelc!» Kaj je hotel Enjuša! Gospodinje ni maral, ker ni mogel, več izigravati. Vdal se je in prišel brez opravičbe o šolo. Boril se je sam s seboj, ali naj pove profesorju resnico, ali ne, ker mogoče ga pa profesor le ni bil opazil. Še pred svojo uro pokliče profesor Enjušo iz razreda na hodnik. «Kje ste bili včeraj?» Ali ve ali ne ve? Profesor se ni izdal z nobeno kretnjo. «Stric nam je umrl!» je poskušal Enjuša svojo srečo. «Kako naj si potem jaz razlagam ob taki žalosti vaše veselje, vaše petje in vaše vozarjenje po mestu?» je hotel vedeti profesor in se že vnaprej zabaval, kako se bo zvijal črv. «Gospod profesor,» se je odrezal Enjuša, «nekaj smo po stricu podedovali!» Profesor ni rekel niti besedice, čeprav je vedel za njegovo glasovno podporo osmošolskim nabornikom, in zamujene ure prejšnjega dne mu je opravičil.

Grščina. Homerjeva Odiseja.

Štefanov Drejc je pravkar nehal izpraševati. Nato nam je označil učno snov za prihodnjo uro. Da nam clajša prevajanje, nam je na kratko povedal vsebino

novega odstavka. Ker je pa poznal svoje dijake in vedel, da se uči večina le za red in se pripravi le tedaj, ko računa, da pride na vrsto, je ponovil prejšnjo snov, tako da je imel vsak, kdor je pač poslušal, precej točno sliko vsega speva.

In lahko rečem, malo jih je bilo, ki ga niso poslušali. Njegovo predavanje je bilo pravi užitek za nas. Pri Homerju, ki ga je znal na izust, je pozabil na svojo okolico, stal je pred nami, a njegova duša se je kretala po torišču Homerjevih junakov. Z iztegnjenimi prsti desne roke je delal kretnje, kakor bi potegoval iz ušesa verz za verzom, najlepša mesta nam je navajal doslovno kar iz grškega izvirnika, nemščina, učni jezik, se je mešala z grščino, pred nami so vstajale slike: pokrajine, boji, domači prizori, in vse slike so bile ljubke in veličastne. V uvodu k svoji Iliadi je priznal profesor sam, «da je dosegel svoj namen, če odseva iz te preproste proze le še količkaj Homerjeve božanske poezije», in nadalje «naj prebira mladina to povest s takim veseljem, kakor sem jo jaz pisal, in naj si bistri z njo um, utrjuje značaj in blaži srce».

Zadovoljen z našo pridnostjo, vsi izpraševanci so se bili dobro odrezali, je segel profesor pri ponovitvi snovi precej nazaj in nam predočil vso sliko Odisejevega prihoda na otok vesloveščih Fejakov, ki jo je smatral za eno izmed najlepših idil staroklasične dobe.

«Boginja Atena prigovarja Navzikaji, hčeri velikodušnega kralja Alkinoja — Naúzikaá, tígatér megalétoros Alkinooío — naj opere v reki perilo, ker bliža se poroka. Navzikaja stopi k očetu in ga prosi vprege. Oče ustreže ljubljeni hčeri. Z mulami pelje Navzikaja v spremstvu dekel voz perila k reki. Odpreže živali in jih odžene past po bližnjem travniku.

Nato se lotijo ženske pranja. Ko dovrše delo, se okopljejo v bistrih valovih, namažejo se z oljem, po-južinajo in čakajo ob bregu, da posuši solnce oprano perilo. Da jim mine hitreje čas, rajajo z žogo. Navzikaja začne peti. V nagajivosti in razposajenosti zažene žogo v deklo, a jo zgreši in žoga pade v vodo. Ženske zavrešče in Odisej, po svetu blodeči Odisej — políplas díos Odísseus — se zbudi v grmovju, kjer je bil zaspal truden in zdelan po tridnevnem boju z besnimi valovi. Ni vedel, kje je. Skrivajoč se za odlomljeno vejo, se bliža družbi. Dekle zbeže, videč nagega človeka, le Navzikaja ostane. Njo prosi Odisej obleke, občudujoč ob enem njeno krasoto. Navzikaja, beloramena Navzikaja — Nauzikaa levkolenos — izjavi, da mu pokaže prestolnico fejaškega naroda, ki mu kraljuje njen oče, pokliče dekle in jim veli dati tujcu obleko in steklenico mazilnega olja. Odisej se nato okoplje, namaže si telo z oljem in zleze v opleček in haljo. In tedaj mu je Atena, Zenova hči, vzravnala postavo, skodrala lase da so se mu usuli na teme, oblila njegovo obličje z ljubkostjo — kateheúe harín kefalé te kai ómois — in Odisej je sedel na bregu, žareč od divne lepote. Navzikaja veli nato svojim deklam, naj dado tujcu še hrane in pijače.»

Z živo, ognjevito besedo nam je pričarjal profesor posamezne prizore pred oči. S svojih klopi smo gledali tja dolj po bregu, opazovali s svojih udobnih sedežev marljivost in vztrajnost brhkkih, mišičastih peric, ki jim je v vsakem oziru prednjačila domača hči, občudovali prožnost in belino njihovih teles pri kopeli, žoganju in rajalnem kolu, ustrašili se nemale, ko je lomastil iz grmovja kosmatoprsni Odisej in jo mahnil naravnost k Navzikaji, za koje usodo smo se v resnici že bali. Vmes so nam doneli na uho grški verzi in pri rajanju po trati smo prav videli, kako so plesale dekle po taktu profesorjevih heksametrov.

Do tu nam je bil ponovil profesor že znano učno snov, oziroma učno snov, ki nam bi morala biti že znana. Po kratkem odmoru — pustili smo pač, da se je božanski — políplas díos Odísseus — okrepčal z južino in jo zalil z nekaj požirki fejaškega vina — je prešel profesor na novo snov, na snov za prihodnjo uro.

«Nato je skočila Navzikaja na voz, obložen z že posušenim perilom, in dejala: «Sledi nam, tujec, da te peljem v očetovo hišo, kjer boš videl zbrane pravke fejaškega ljudstva. Sledi mojemu vozu z deklami, ko nas popelje pot preko njiv. Zaostani pa za nami, ko pridemo do mesta, kajti izogniti se hočem neprijaznih govoric, da nas ne bo nobeden opravljal. Kako lahko bi rekel nizkoten človek, ki bi nas srečal: «Kdo je pač oni veliki in lepi mož, ki sledi Navzikaji? — Tis d' hode Naúzikaá hepetaí kalós te megás te? — Wer ist jener schöne und grosse Mann?» —

In v tem trenutku se je čul iz moje klopi ponižen glas kakor odgovor na prejšnje vprašanje: «Feigel!» Ta skromna ugotovitev je na mah razpršila družbo. Nikjer ni bilo več ne mul ne obloženega voza ne kraljične Navzikaje ne beloramernih dekel ne božanskega Odiseja, na bregu sem ostal sam, proti meni je pa sopihal profesor z dvignjeno knjigo v roki, jezen in žalosten ob enem, da se je drznil lahkomišeln dijak oskruniti na tak način božansko Homerjevo poezijo. Ko je pa prišel profesor do mene, ko mi je pogledal v moje modre oči, mu je upadla knjiga, kajti prepričal se je bil, da nisem pretiraval. Razkadila se mu je jeza in molče sva sklenila zopet mir Štefajev Drejc in njegov učenec — políplas díos Odísseus.

NA DUNAJU.

TORTE, KNEZI IN NORCI.

V sladličarni sem sedel. Še danes me je sram, toda kot vesten kronist ne smem tega zamolčati. «Brucovski» izpit sem bil že davno napravil z odliko, družil sem se s «starimi bajtami», v kojih družbi sem bil vedno dobro došel, prvi juridični izpit sem imel tudi že za sabo, pa ti sedim — v sladličarni.

Vse to sem pripisoval revščini. V prvi tretjini meseca se je hranil dijak v gostilni, ne kdo ve kako gosposki, a tudi preprosti ne. Navadno kosilo, dvakrat na teden pečenka, za večerjo: pljučka s krušnimi cmoki, kuhana svinjina z zeljem, debrečinski golaš, krvavice i. t. d., vsak tedenski dan je imel svojo posebnost. Dijaka so imeli vsi za člana družine. Natakár je prišel in povprašal gosta: «Želite mogoče, gospod doktor, košček sira?» — «Stehkäs gefällig, Herr Doktor?» in štekes je stal samo dvanajst vinarjev. «Še eno četrto, gospod doktor?» Prinesel je gostu dnevnik, opozoril ga na kako posebnost, kak umor, da ni gubil gost dragocenega časa brez potrebe, in človek bi bil več ko brezsrčen, če bi ne bil obdaril te nesebične uslužnosti s knežjo (šest vinarjev) napitnino. «Danke, Herr Doktor!» Očistil je gostu z rokavom klobuk, odprl mu vrata in se mu priklanjal, da je moral biti človek zelo oprezen, sicer bi bil lahko pogodil natakárja še s kolenom v čelo.

Pa je prišel deseti, enajsti dan v mesecu in je dijak pregledal svojo blagajno. Moj Bog, samo še toliko? Ali sem komu kaj posodil, ali sem plačal kak dolg? In ko se je dijak po daljšem razmišljanju uveril in prepričal, da ni bil nobenemu nič posodil niti nobenega dolga plačal, je «šel vase», kakor smo tedaj pravili temu duševnemu preobratu, in sklenil drugačno življenje.

Lezi jo je bil izteknil, gospo Reisleitnerco namreč. V Florianerci je imela «Alkoholfreies Gasthaus», kar pomeni po naše: imela je gostilno in tudi goste, čeprav ni točila ne vina ne piva. Ta sanatorij naših financ je imel svoje prostore nad kavarno Buchmüller, kamor smo zahajali Goričani. Skozi vežo si vstopil v hišo, vsi na ulici so bili uverjeni, da greš v kavarno od zadaj, ti si pa smuknil mimo vratec v kavarno po stopnicah v prvo nadstropje. Kosilo — velike izbere ni bilo — nekaj ceneje ko v gostilni, a kar je bilo pglavitno, je bilo to, da nisi dobil alkoholnate pijače. Naši izdatki so se na ta način izdatno skrčili. Ženska postrežba. Dekleta so se zadovoljila tu pa tam s kakim nagovorom, s kakim pogledom in z nagovori in pogledi smo jih ukanjali za napitnino. Izbral sem si bil prostorček pri oknu, odkoder sem videval vsakega došlega gosta, mene je pa zakrivala kolikor toliko velika omara. Sram me je bilo in vedno sem gledal tja proti vhodu. Prihajali so res tudi študentje, a bili so tuje vere in drugih narodnosti, od mojih prijateljev ni na srečo nobeden zašel v te prostore, kjer sta vladala molk in voda.

In zopet je pregledal dijak svojo blagajno. Ni zamudil s tem kdo ve koliko časa. Pa pride k njemu tovariš — začela se je tretja in najhujša tretjina v mesecu — in mu pravi:

«Veš, dobra misel mi je šinila v glavo. Dan na dan za kosilo juha, meso, prikuha, veš, človek se naveliča tega. Mesnata hrana je slednjič tudi škodljiva. Jaz sem svoj jedilnik že izpremenil. Veš, mesto da grem k Reisleitnerci v prvo nadstropje, smuknem že v veži na levo v sladčičarno, na desno peljejo, kakor veš, druga vrata v kavarno. Včeraj sem si privoščil tri koščke torte raznih imen, v eni sem zasledil celo nekaj ruma, bil sem popolnoma sit, plačal sem pa polovico manj ko v prvem nadstropju.»

Premotil me je. Nekaj časa sem se upiral. Vseučiliščni študent, cand. iur., pa gre, sede v sladčičarni za mizo in si naroči tri koščke torte, med njimi košček, ki diši po rumu. Kakor kaka nedoletnica, ki si polni, čuteč nekako praznoto v svojem srcu, blizu srca ležeči želodček s sladkarijami. Prav pravi Ovid: Pauper ubique iacet, revež podleže povsod, pada nezdržema od Irresbergerja do Reisleitnerce, od Reisleitnerce pa naravnost v sladčičarno. Dulcis in fundo, niže ni mogoče več pasti.

Skrival sem se za časopisje, ki ga je dobivala sladčičarna iz bližnje kavarne, seveda po uporabi en dan kasneje. Lezi, ki je sedel poleg mene, ni zdaleka toliko trpel ko jaz. Pa sem slišal iz veže znane glasove. Tovariši, glasni kakor vedno in povsod, so razpravljali prav pred durmi v sladčičarno precej živahno. Bal sem se, zdaj zdaj se odprejo vrata. No, hvala Bogu, nevarnost je minila, tovariši so jo mahnil po kosilu v kavarno. To so trenutki, ki jih človek vse življenje ne pozabi. Ne, je pa že stokrat bolje, da se zaklene človek doma in sne četrt hlebca rženega kruha in košček papricirane slanine, če je že meso res tako škodljivo, kakor me je prepričeval tovariš Lezi.

Slednjič je bilo tudi te muke konec. Bolj ko torta me je nasitila stalna bojazen, da me kdo opazi v takih nemožatih okoliščinah. Podoben sem bil Herakleju, ki se je zadal lidijski kraljici Omfali za deklo in ji predel, sedeč v ženskem krilu ob kolovratu.

Lezi je nenadoma pogledal na uro, kakor da je že skoraj zamudil kosilo, poklical gospodično Hedvigo in jo vprašal, ko je polagal dvajset in štiri vinarje na mizo:

«Fräulein, haben Sie hier einen grossen Promet?»

Nasmehnil sem se, gospodična ga ni razumela. Lezi je opazil moj nasmešek, zardel in se popravil: «Fräulein, haben Sie hier ein grosses Promet?»

Nasmehnil sem se zopet, gospodična se je pa vsa preplašena ozirala po omarah in predalih, da izsledi kje tako stvar, ki bi se imenovala približno tako, kakor jo je slišala imenovati svojega gosta.

«Vraga,» se je slednjič razjezil Lezi, «toliko mesecev živim že na tem nemškem Dunaju, pa še vedno ne znam pravilno rabiti spolnika pri nekaterih besedah. Tako v resnici ne vem, ali se pravi: der Promet, die Promet ali das Promet.»

«Promet je vendar slovenska beseda,» sem mu segel v besedo.

«Saj res,» je dostavil nekako užaljeno Lezi, «a tudi v tem slučaju nimaš nobene pravice, da se mi smeješ. Le izprašuj svojo vest in gotovo izkoplješ iz spomina svoje Prädalen der Weltgeschichte.»

Dobro mi jo je zasolil. Kdor ima predale na glavi, naj se ne meša v promet...

Ob nedeljah zvečer smo se shajali Goričani v zimskih mesecih na Alzerci v Budjevicki pivnici. Pivo je bilo izborno in poceni. Naj je bila še taka gneča, natararji so nam takoj priskrbeli posebno mizo, navadno je pa že čakala take večere stalna miza «milih bratov z daljnega juga».

Nekoč je bila ta naša navada v veliki nevarnosti. Bila je zadnja nedelja v januarju. Pust v najlepšem razvoju. Snega toliko, da so imeli celo največji reveži obilo zaslužka s kidanjem snega in čiščenjem mestnih ulic.

Prebrskal sem doma vse svoje žepe, več ko nekaj nad eno krono nisem mogel izbrskati. V miznici sem dobil še dve škatli sardin, ki sta mi bili ostali iz one srečnejše dobe prvih dni v mesecu, ko sem poskušal svojo srečo na listke pri kočevskih krošnjarih. Za

slabe čase! sem tedaj dejal in spravil izžrebane dobitke. Ti dve škatli, ki sem bil na nju že popolnoma pozabil, sem vteknil v žep, odel se z vrhnjo suktnjo in hajdi! na obisk k tovarišu Karlu, o katerem sem vedel, da je nekoliko bolan in da mora imeti radi boleznii, ki ga je spravila v posteljo, kaj prihrankov, če drugega ne, bo imel gotovo hleb rženega kruha, ker si je navadno še po večerji kuhal čaj in mu je kruh dobavljala gospodinja. Če je pa tudi Karl prav tak revež ko jaz, potem si bova krajšala čas s čajem in cigaretami, v družbi mine vsekakor čas prej tudi na predpustno nedeljo.

Daleč je bilo do prijatelja. Iz Piaristerce v osmem do Geblerce v sedemnajstem okraju. Mimo večjih in manjših skušnjav, iz katerih so se slišali smeh, petje in godba. Sneg je naletoval brez prestanka in zasilpal pravkar očiščene ulice. Ljudje se niso mnogo menili zanj. Hiteli so po opolzljih hodnikih ob hišah, toda ne sneg ne mraz nista bila ona gonilna sila, ki jim je pospeševala korake, bila je to nestrpnost, ker obetali so se jim neučakljivi užitki v zakurjenih sobah in gorkih dvoranah. Nisem jim zavidal užitkov. Potipal sem škatli v žepu, preštel med prsti drobiž in bil sem zadovoljen.

Pri tovarišu Karlu me je čakalo presenečenje. Dva Notranjca in sedem Goričanov me je čakalo. Sedeli so na mizi, na postelji in na pospravljenem, z mramornato ploščo opremljenem umivalniku. Na edinem stolu je sameval samovar.

Bolnik Karl je bil okreval. Mrzlica ga ni več stresala, kajti črevljar mu je bil že v dopoldanskih urah prinesel edini par črevljev z novimi podplati, opravičevaje se, da mu je bilo radi ogromnega dela nemoogoče ustreči prej gospodu doktorju.

Položaj je bil za me takoj jasen. Ni mi ga bilo treba šele pojasnjevati. Pet škatel sardin — tudi te

loterijski dobitki — je govorilo dovolj razumljiv jezik. Dodal sem zalogi še svoji dve škatli in večerja se je pričela. Sardine so bile tečne, ržen kruh slasten, olje prvovrstno. Na tako podlago bi se prilegal čaj, le škoda, da smo se mu morali odpovedati, ker nam je predla huda za sladkor in za čaj in smo bili le z vodo dobro preskrbljeni. Da smo se bili rešili le poglavitne skrbi! Sicer smo se pa bili že vdali v nemilo usodo in sklenili, da prebijemo večer v prijateljskem razgovoru.

Toda oglasila se je opozicija in sicer s strani, od katere je nismo nikakor pričakovali. Neme sardine so zahtevale z vsem žgočim poudarkom še tretje tekočine, do katere so bile upravičene po starem ljudskem reku. Zato je bil brezuspešen ves naš trud, spraviti razgovor v pravi tir. Ni šlo in ni šlo. Tudi najlepši šali je sledil prisiljen smeh in nato — molk.

«Fantje, preštejmo svoj drobiž!» Tej želji smo hipoma ustregli. Uspeh: nekaj kron. Za enega preveč, za deset premalo. Ugibali smo, dokler je slednjič nismo uganili.

Dva posrednika pošljemo v našo pivnico, njenemu lastniku naj potožita vse naše stiske, odkrito naj mu priznata, da imamo vsak le še za vratarino, če pridemo po desetih domov, in za napitnino, da bi pa zelo radi naročili sodček piva, ki ga plačamo v enem tednu, zakar jamčita v imenu vseh naša odposlanca.

Z različnimi čuvstvi smo čakali za prvim voglom naša posredovavca. Vkljub naletujočemu snegu si je bil odpel tovariš Milče vrhno suktnjo in jopič, samo da je prišel do telovnika in si priskrbel iz njegovih gumbov: «Pivo — smola, — pivo — smola — pivo...» še pred časom prerokbo.

Nismo dolgo čakali.

«Zmaga naša. Sovražnik se je vdal. Ob trdnjavskih vratih nam izroči na svileni blazinici zlate ključe do svoje kleti.»

Kako krasno, poetično poročilo! Le smisla nismo imeli za poezijo, kajti sardine so bile ubile s svojo prozaično zahtevo vsa naša najblažja in najnežnejša čuvstva.

Ob vhodu nas je res pričakoval lastnik. Vsakemu posebej je stisnil roko in za vsakega je imel posebno opazko. «Dobro došli!» — «Bodite brez vsakih skrbi!» — «Študent, ki ima zadnjo nedeljo v mesecu še kaj denarja, je za muzej!» — «Nagatiti treba takega, potomcem v svarilen vzgled!»

Odkazali so nam posebno sobico. Nikakor ni bila namenjena gostom. Mize in stole so šele tačas postavljali vanjo. Nekaj ropotije so nametali v kot in že se je prerival skozi vrata točaj, valeč sodček pred sabo, dvignil ga s svojimi mišičastimi rokami na mizo, podteknil na desni in levi posebne podstavke, da je stal sodček trdno, zabil pipo, napravil v čepu oddihalo, natakaj je prinesel vrčke in gotovo ni bilo minilo od našega vstopa v pivnico deset minut, ko smo bili že prepuščeni samim sebi. Točiti smo si morali torej sami.

Tu so se kresale misli, ko smo bili za silo zadovoljili neukrotljive sardine. Takih domislic bi zaman izkopavali iz knjig. Pozabljene so bile fakultete, knjige! Utonila so že v penah, kajti do piva sploh niso prišle.

Črez nekaj časa sem skušal priti do kuhinje. Zadnjo nedeljo sem se bil zaročil z žensko osebo v kuhinji in šel sem, da vidim, če me bo zaročenka še poznala. Zašel sem v dolg, ozek hodnik. Na uho mi je udarjal šum, kakor bi se morski valovi zaganjali v obrežne skale. Šum je prihajal bliže, oziroma jaz sem se bližal cbali. V tem sem se pa spomnil, da je

bila priključena pivnici gledališčna dvorana z odrom. Čb nedeljah popoldne je uprizarjalo posebno društvo igre za po okraju raztresene Čehe in Čehinje. Vedno je bila dvorana natlačena in služkinje in pomočniki so pazljivo sledili dejanju na odru. Dvorani sem se torej bližal in zamolkli šum je bil skoraj gotovo ploskanje navdušenih gledalcev.

Še ena vrata in bil sem — za kulisami. Pogledal sem radovedno na oder. Po preprosti sobi so se kretali srednjeveško oblečeni vitezi. Eden med njimi je nosil knežjo krono na glavi. Med njim in nekim drugim plemičem se je bil vnel prepir. Zaman ju je mirila grajska hči. V tem izdere plemič bodalo in ga porine svojemu nasprotniku v srce, da je telebnil knez, kakor je bil dolg in širok, na tla. Krona mu ni padla z glave, pritrjena je bila nanjo, kakor sem dobro opazil izza kulis, s prožnim trakom. Knez je bil cepnil tako mojstrski, tako naravno na tla, da je zahtevalo navdušeno občinstvo s klici in ploskanjem, naj še enkrat umre. Toda knez se ni ganil. Le predobro ga je bil pogodil njegov sovražnik. Ležal je nepremično, kakor je bil padel.

Kaj je človek na tem svetu, sem razmišljal in se zagledal v truplo. Še pred dvema minutama je bil mogotec, lastnik kdo ve koliko trdnjav in gradov in sedaj leži trd na podu, mogoče še v kakem tujem gradu.

Mrlič se je zgenil, trenil je z očesom. Pomencal sem si oči, da vidim bolje. Nisem se motil. S poluodprtimi očmi je gledal mrlič pred se. Skoraj neopazno je premeknil desno nogo. Še je torej življenje v njem! Hvala Bogu! In zdirjal sem k svojim tovarišem, zaupal trem svoj načrt in že smo šli resno kakor četa rdečega križa, stopili izza kulis naravnost v grad in odnesli ranjenega kneza zopet za kulise, da ga tu oživimo z umetnim dihanjem. Igralci so bili

veseli, da smo ga odnesli, ker jim je bil le za napotje, občinstvo je pa mislilo, da mora tako biti. Takrat smo mi, goriški študentje, prvič posegli v staročeško zgodovino, in sicer v dobo kraljev iz rodu Přemislidov.

Nesrečnega kneza — krona iz pozlačene lepenke, znak njcgovnega dostojanstva, mu je še vedno trdno čepela na glavi — smo polčili na tla, da ga pričnemo obujati. A glej čudo! Brez umetnega dihanja, ne da bi ga bili drgnili s kisom po sencih, ne da bi mu bili dali povohati kako rezko, izhlapljivo tekočino recimo melisovec, se je knez nenadoma dvignil, vohal po zraku, nozdrvi so mu vidno podrhtevale, planil je pokonci in nam izginil izpred oči skozi dolgi in ozki hodnik.

Mi smo še nekaj časa ostali za kulisami, da vidimo nadaljni razvoj žaloigre. Ker se pa ni nobeden izmed vitezov niti najmanj zmenil za nas niti nas vprašal, kam smo položili kneza radi morebitnih pogrebnihi slavnosti, se tudi mi nismo ogrevali za tako trdosrčne plemiče in mirno smo se vrnili k naši družbi z zavestjo, da smo rešili knezu življenje.

Novo presenečenje. Mogočno, kakor se spodobi takemu veljaku, je sedel pri naši mizi v bližini pipe, da jo je lahko dosegel z obema rokama, naš ubežni knez. «Gambrinus» so mu pravili tovariši, meneč, da je zašla pustna šema v njihovo družbo.

Pojasnil sem zadevo in naprosil tovariša Evgena, naj pozdravi mílega gosta po češko. Med nami je veljal Evgen za dobrega poznavavca češčine, baje je bil svoje dni na vsesokolskem zletu v Pragi.

Evgen si je dal natočiti vrček, dvignil se in začel: «Pan pani! Máucta! Třista tři a třicet stříbrnih křepelék přeletělo přes třista tři a třicet stříbrnih střeh. Královi Vinohradi. Na zdar! Praha!» S Praho je izčrpal govornik vso svojo bogato zakladnico češkega

jezika. Trčil je z gostom, ki si je bil med tem tudi napolnil vrček, in vstal je knez — zlata krona mu je bila zdrknila za levo uho — da se zahvali za preprijazne pozdravne besede. «Zwischen zwei Zwetschkenzweigen zwitschern zwei Zeisige...»

Razumeli smo. Takemu nagovoru ni mogel slediti drugačen odgovor. Nedolžna šala. A vedeli smo tudi, kaj lahko nastane iz nedolžne šale. Iz šale zbadljivke, iz zbadljivk prerekanje, iz prerekanja tepež. Živeli smo v dobi, ko smo zasledovali ta naravni razvoj dan na dan v poročilih avstrijskega državnega zbora. Tu křepelek, tam Zwetschkenzweigen, tu Čeh, tam Nemeč, tu Fressl, tam Wolff. In prisilili smo oba, da sta pila bratovščino s polnimi vrčki brez oddiha. To je pomagalo.

Knez se je bil le prehitro vživel v našo družbo. Ugajala mu je bratska neomejna gostoljubnost. Nam pa njegova z našo gostoljubnostjo zlagajoča se žeja ni toliko ugajala, kajti pil je za tri: za kneza, za igralca, ki je predstavljal kneza, in za se.

A knez nikakor ni bil nehvaležen. V zahvalo nas je hotel peljati vse skupaj na grad, da nas predstavi drugim plemičem in plemenitašinjam. Komaj in komaj smo mu dopovedali seveda v nemškem jeziku, da to ne gre, on je za soigralce in za občinstvo popolnoma mrtev in nikakor ne sme zopet nastopiti, sicer zmeša vso češko zgodovino. Preprečiti pa le nismo mogli, da je pripeljal po končani igri v našo družbo plemkinjo, radi katere mu je bil njegov tekmeč zasadil nož v srce. Bilo je stasito dekle in pri drugem vrčku se je že zaročila s šestimi od nas. S sedmim se ni hotela, češ, sedem je nesrečno število. Zato je tega preskočila in se zaročila z osmim...

Omenil sem že, da smo imeli v Budjevicki pivnici stalno mizo v desnem kotu prostorne in visoke sobane. Nad našo mizo, visoko gori pod strop je dal

napisati gospodar začetne verze pesmi, ki se je bila vsem priljubila in ki smo jo morali vsako nedeljo vsaj enkrat zapeti: «En starček je živel na vinskih gorah tam doli na lepem Dolenjskem». Tonetov mogočni bariton si je našel pot do najbolj oddaljene mize, do najbolj zakrknjenih src, segel je celo do kuhinje, da so prihitele kuharice in dekle s polnim kozarcem poslušat našo himno. In ko je ponavljal zbor stoje zadnjo kitico: «Oče nebeški glej, še en kozarček zdej...» mu je pomagalo vse občinstvo ne glede na stran in narodnost, vsak je držal svoj vrček v rokah in hvaležno prepeval «hvalo bom vekomaj, vekomaj pel», pobožno gledaje proti stropu.

Med najbolj vnete in navdušene poslušalce naših pesmi smo šteli suhljatega možiceljna. Vedno si je znal priboriti sedež pri sosednji mizi v naši največji bližini. Po natararju smo zvedeli, da je to krojač, ki je sicer dober obrtnik, da pa ima eno kolesce premalo. Kako hitro obsodijo natararji človeka! Dvakrat, trikrat mu ne daš napitnine, pa ti odvijejo kolesce. Naj bi bilo tudi res, kar je trdil natarar, čemu, vprašam, je treba krojaču vseh kolesc. Pri šivalcem stroju, ne rečem, je stvar vsa drugačna. Nam se je zdel krojaček zelo pohleven, a ob enem tudi zelo vedoželjen. Rad se je spuščal z nami v pogovor, poznal nas je že tako vse po priimku in prav tako radi smo mu bili na uslugo. Takoj se je poznalo, da je v veliki meri načitan. Imel je kakor vsak tak človek svojega konjička, ki ga je vedno rad zajahal. Govoril je namreč večkrat v nekem «Teddelreihu». Preveč smo bili olikani, da bi ga bili povprašali, kaj je s tem Teddelreichom, ali je to priimek, država ali pridevnik. Tako smo se bili privadili tej čudni besedi, da smo jo prenesli nanj in ga kratko malo nazivali med sabo s Tedlovcem. Sčasoma je postal ta nenavadni

krojaček tak privesek našemu cmizju, da bi ga bili pogrešali, če bi nam bil le enkrat izostal.

Medicinec Janez — še danes sem mu hvaležen, da me je vodil k marsikateremu zanimivemu medicinskemu predavanju — mi je obljubil, da me pelje ob prvi priliki na kliniko za psihijatrijo in živčne bolezni, ki ji je načeloval profesor dr. Wagner-Jauregg, slaven že tedaj po vsem kulturnem svetu, ker je zdravil progresivno paralizo z malarijo, radi česar je bil leta 1927. tudi odlikovan z Nobelovo nagrado. Kakor vsi njegovi učenci, se je tudi Janez navduševal zanj.

«To ti je profesor! Ta zna! Posebno metodo ima, s svojimi vprašanji in odgovori prisotnega bolnika pripravi dijaka, rekel bi igraje, do prave diagnoze, da si po znakih pri bolniku pravilno tolmači kakovost bolezni. V svoji beli halji je bolj podoben kakemu sladčičarju ko učenjaku svetovnega slovesa. Košati brki, košate obrvi, srednje visoko čelo, kratko ostriženi, nekoliko posiveli lasje, nič posebnega, toda njegove oči, njegovi pogledi ti prodrejo ko röntgenski žarki vsako lobanjo in v trenutku si je napravil o tebi pravilno sodbo. On deli ljudi na dvoje: na normalne in nenormalne, na pametne in norce. Poslušati dr. ja Wagner-ja je čast, je dogodek, ki se ne pozabi tako kimalu!»

Kdo bi se bil mogel ustavljati in upirati takim vabljivim užitkom? Nestrpno sem čakal prilike, da me seznaní Janez, seveda od daleč, s takim veleumom.

Še pred začetkom ure smo se bili povzpeli v zadnjo klop amfiteatrsko razvrščenih sedežev. Trije smo bili. Medpotoma k predavanju sva namreč povabila še enega tovariša jurista s seboj. Janez bi bil prav lahko sedel v prvih, najnižjih klopeh, saj je bil vpisan pri Wagner-ju, toda kot naš vodnik nas ni hotel pustiti samih.

Dočakali smo ga slednjič. Vstopil je z dvema asistentoma. Vsi trije v belih haljah. Kmalu nato so pripeljali bolnika, odetega z marogasto haljo. Lepo smo lahko opazovali z visokega vse, kar se je godilo tam doli pred nami.

Brez posebnega uvoda se je obrnil profesor do svojega bolnika in ga vprašal, če pozna koga izmed prisotnih. Profesorju seveda ni bilo prav nič do bolnikovega odgovora. Kako naj tudi norec, ki je prišel šele pred kratkim v umobolnico, pozna zdravnike in slušatelje. Profesor je imel čisto drugačen namen, s svojim vprašanjem je prisilil bolnika, da se je oziral po dvorani. Njegovi pogledi so skakali od medicinca do medicinca. Vsak slušatelj ga je tačas lahko opazoval in si ustvarjal iz zunanjih znakov, iz oblike njegove glave, iz njegovih pogledov, iz njegovih kretenj sodbo o bolniku.

Bolnikove oči so se pasle že po drugi vrsti klopi. Prišle so že v tretjo, v četrto vrsto. Mir je vladal, ko je iskal norec v klinični predavalnici znancev in prijateljev. Nenadoma je zaropotalo. V zadnji klopi so izginili vsi trije slušatelji s površja in se skrili globoko pod klop. Ko so namreč prišle norčeve iščoče oči do nas, smo spoznali v njihovem lastniku svojega znanca in pivnice. Zatajili smo na ta način vsi trije svojega prijatelja in pobratima, kar seveda ni bilo ne lepo ne pošteno ne junaško, a bilo je pametno in previdno, kajti profesor, zdravnik in učenjak dr. Wagner-Jauregg je imel po Janezovem zatrdilu röntgenske oči in je razvrščal ljudi samo v dve skupini.

RAZPRŠENI GLASOVI

Sedel sem v svoji mali sobičici, kakršne so se tačas zmerjale na Dunaju s «prijaznim kabinetom za solidnega gospoda», in se učil. Bilo je pozimi. Dobro se še spominjam, da mi niso visele noge skozi okno

na dvorišče, in sem jih imel lepo doma pri sebi, zato je pa tudi bila taka gneča v sobi. Z dvema cigaretama sem si jo bil precej dobro ugrel. Davil sem se s trgovskim pravom. Ni šlo in ni šlo. Učiti se tako kapitalističnega predmeta s komaj tremi kronami v žepu, seveda ni moglo iti. Bil je le prevelik prepad.

Nekdo je potrkal in ne da bi bil počakal mojega vabila, je vstopil tovariš Tone.

«Veselo novico prinašam!» je sopihal in sedel kar na mojo posteljo. Nagla hoja ga je bila utrudila.

«Se je li ustrelil Pollack, so li povozili Grünhuta? Govori!»

«Pusti profesorje in njihovo strogost pri miru! Obleci si zimsko suknjo in hajdi! z mano. Vedi in znaj, da je Rohrbacher, lastnik restavracije «Zur Stadt Paris» nastavlil danes Abramov teran iz Tupelč. Drugi so že polnoštevilno zbrani.»

Precej daleč je bilo treba hoditi, a midva sva hitela, da bi nama zavidali krepka pljuča in prožne noge celo konji mestnih ognjegascev. Medpotoma sem se oblačil in nisem se bil še ugrel v suknji, sem jo že moral sleči. Prišla sva bila na cilj.

Ko mleko je bilo voljno vince. Papricirana slanina za večerjo mu je bila ugladila pot. Šele po drugem kozarcu sem se nekoliko razgledal. Vse fakultete, vse akademije so bile zastopane pri dolgi mizi. Neverjetno, kako bliskovito se je bila razširila med rojaki vest o nastavljenem teranu. Dobra domača kapljica je še najboljši magnet v tujini. Pa tudi nekateri stalni gostje, pristni Dunajčani, so sedeli pri mizi, ker je bil gospodar določil, da se bo točil teran samo za našo mizo. Tako je prišlo, da se je naša miza s prislanjanjem drugih njenih tovarišic bolj in bolj daljšala.

Govorili smo o marsičem in na vrsto so prišle tudi bližajoče se volitve. Tačas sta se merili dve

stranki: krščanski socialisti in socialni demokratje. Ne vem, kako je prišlo, ker prišlo je z nasprotnega konca mize in nisem mogel slediti, bil sem pač predaleč, zanimivemu razgovoru, kar se je izvolil pri našem omizju poseben volilni odbor, določil se mu prvosednik v osebi bogatega trgovca s perutnino in preden sem se zavedel, kaj se sploh namerava s takim odborom, sem bil že proglašen za kandidata. Jaz kandidat v dunajski mestni svet! Odločno sem se branil. Kdo naj redi jato agitatorjev, kdo naj zalaga za lepake in letake, kdo naj vzdržuje posebno glasilo v čeprav kratki volilni dobi, tiskarna stane, uredniki stanejo, kdo naj gosti gospode volilce z golažem in pljučkami? Tudi če rešim po končanem večeru vse tri krone, edino moje premoženje, bi te nikakor ne zadostovale za volilni fond.

In spustili so se nad me najboljši govorniki. Za boj gre zoper bivši, sedanji in bodoči režim, pod svojo zastavo neodvisnosti združim lahko vse najboljše elemente iz vseh strank, moje delovanje se zavežejo podpirati in podpreti vsi prisotni gostje z besedo in z dejanji. Slednjič, človek je le človek, šibak in prepričevalnim besedam dostopen, pregovorili so me in sprejel sem. Trije dvojniki so prišli takoj na mizo.

Cink, cink! Z debelim prstanom je udaril prvosednik, žareč od veselja, ob svoj prazni kozarec. Tišina je zavladala. Vstal je, pozdravil volilce — v precej veliko sobo se je bilo namreč nateplo dotlej mnogo meščanov iz točilnice in dveh drugih manjših sob, da slišijo našo domačo pesem — in oddal nato besedo našemu tovarišu Tonetu, članu, menda celo podpredsedniku v novem volilnem odboru.

Še dandanes mi je žal, da niso bili prisotni moji starši na tem mojem prvem volilnem shodu. Reveža, prezgodaj sta umrla, sicer bi bila dobila vse drugačno mnenje o svojem sinu. Govornik Tone me je

namreč slikal s svojim prijetnim baritonom kot moža, kaj kot moža, kot angela me je slikal in jaz sem se venomer prijemal za rame, da si otipljem peruti. Bil sem po Tonetovi izjavi naravnost izbor vseh najlepših lastnosti od ponižnosti mimo zmernosti do modrosti in učenosti. V duhu sem si ogledoval svojo novo sliko, ko me je pozval govornik, naj razvijem svoj program.

Lepo je biti kandidat, piti teran na račun prvo-sednika, vsi ti dvorijo in ti kade, ti pa sediš in uživaš! Pa zaslišiš nenadoma poziv, da imej svoj programni govor! Ali se res morajo prav ob takih prilikah razvijati politična načela, ali ne morejo živeti stranke brez programov? Vsaj v volilni dobi naj bi programe kratko malo odpravili! Pobijaj režim peterih časov, če računiš še predpretekli in predprihodni čas zraven, a pazi dobro, da se nobenemu ne zameriš!

Vstal sem. Videl sem volilce, kako čakajo z odprtimi usti menda pečenih golobov, ki naj jih jim namečeva jaz kot kandidat in predsednik kot trgovec s perutnino.

«Dragi volilci! Ne bom vam na dolgo in široko razlagal programa, ki na njem kandidiram, saj ga vi vsi že dobro poznate!» Ploskanje in odobravanje.

S tem nagovorom sem pa tudi izčrpal vso svojo volilno modrost in učenost, tako da sta mi ostali le še zmernost in ponižnost. Koliko lepih stvari bi bil lahko povedal, toda nobene se nisem domislil. Napenjal sem možgane, zaman! V tej stiski sem opazil, da je stala ob vhodu kuharica, radovednost jo je bila prignala iz kuhinje, in videl sem meščana, kako je prilival svojemu vinu navadno vodo. In prav ta kuharica in prav tisti vinozvodopivec sta bila za me bilka, ki sem se rešil nanjo in obvaroval sebe, odbor

in svojo novo stranko sramote in zasmeha, če bi bil moral že z uvodom zaključiti svoj govor.

Nadaljeval sem.

«Vkljub temu, da je znan naš program vsakomur do najmanjše podrobnosti, poudarjam in na tem mestu slovesno obljubljam: če zmagam, se hočem zavzeti v prvi vrsti za to, da se razširi najdeniščnica in porodiščnica in da se takoj odpravi mestni vodovod!»

Ploskanje in odobravanje. Govorniku častitajo, prvosednik naroča vina, mene pa dvignejo in me nosijo po sobi. Prav nežno in rahlo me gotovo niso prijele pesti nosačev, zato so mi pa tudi hlače, izguljene od večnega sedenja in učenja, kratko malo počile. Kdo bi si bil mislil, da sem s tema «dvema belima okencema na dvorišče» pridobil sedemnajst delavskih glasov.

Kandidat biti, ni tako težavno, kakor si to človek predstavlja. Seveda, imeti mora program v mezincu, govoriti mora gladko, mnogo in preudarno, poslušalce tudi trezne, mora naravnost očarati. Le tisti, ki ga dičijo vse te lastnosti, sme pričakovati mojemu podobnega zmagoslavja.

H klavirju je nato sedel Lezi in nam zaigral Parmove «Mlade vojake». Odpeli smo jih stoje. Tako se je bila omilila vsem ta koračnica, da jo je volilni odbor takoj izbral za našo volilno himno. Nato so prisedle žene in hčere naših somiznikov, ki so bile med shodom v točilnici, teran je tekel in kmalu smo se zavrteli. Valček, mazurka, polka, to je bil naš plesni red in tega je zaključil «Polstertanz», brez katerega Dunajčani skoraj živeti ne morejo. Pri nadaljnjih volilnih shodih, prvemu so sledili še štirje, ki so bili vsi enako dobro obiskani in ki so se vsi zaključevali s plesnim venčkom za volilce in vabljene goste, so odpadli vsi drugi plesi, ostal je samo še

«Polstertanz». Nikdar ni bilo nobenega prerekanja, «Polstertanz» je združil vse pod mojo zastavo neodvisnosti. Ne vem, če se je ohranila na Dunaju naša tedanja metoda, da sledi volilnemu shodu «Polstertanz», vsekakor bi ne škodilo, če bi se omenjena metoda zopet vzpostavila na Dunaju tudi v sedanji dobi kot blažiteljica razpaljenih političnih strasti.

Uspehi na teh shodih so me omamljali in videval sem se že v mestni zbornici. Skrbelo me je edino dejstvo, da nisem imel še tridesetih let, kar bi lahko izzvalo v slučaju izvolitve moje nepotrjenje, toda o tem sem previdno molčal.

Ko so pa prinesli časopisi končni izid volitev, sem se prepričal, da Dunajčani niso tako trdnega značaja in tako veselega temperamenta, o katerih govori ves svet. Samo sto šestdeset in sedem glasov so mi naklonili, kar so zabeležili listi kot razpršene glasove — zersplitterte Stimmen — ali pa kot glasove, oddane števnemu kandidatu. Nič ne de, led je bil pa le prebit in na nemškem Dunaju se je tačas drznil kandidirati Slovenec s-teran-kastim programom. Z vso pravico bi lahko dodal svojemu priimku še: «in bivši prvi slovenski kandidat v dunajski mestni svet», če bi sploh uporabljal posetnice.

PREDPOTOPNA POŽREŠNOST

Noč se je poslavljal. Prvi zor se je boril z medlečo lučjo električnih obločnic. Voz z valjasto železno ščetjo je bil že pometel ulice. Kmet je z bičem poganjal svojega konja, kolesa so škripala in posode za mleko so se zveneč zadevale druga ob drugo. Mesar je hitel na dobro naleženem vozu v svojo mesnico.

Hitro, kolikor so pač dopuščale trudne noge, sem se vračal domov. V meni sta se pričkala in besedila dva «jaza» še precej glasno.

«Vedno lepše! Ta je že druga noč, ki si jo prekrokal! Kaj pa knjige, kaj izpit?»

«Ne bodi vendar tako ozkosrčen! Ves postni čas sem se ubijal z učenjem in sedaj naj bi si ne privoščil razvedrila!»

«Glava — čeber, oči krvave, noge negotove, lepo razvedrilo! Vse o pravem času! Kaj pa počneš jutri? Ali prespiš jutrišnjo veliko noč?»

«Moralist! Dobro veš, da me je pregnala nezno-sna vročina od doma! Nad pekom stanovati in to pred prazniki! Menda boš še zahteval, naj prepevam, mla-denič, v ognjeni peči?!»

«Čemu je pa vseučiliščna knjižnica?»

«Da jo zaprejo pred prazniki!»

Zmagal je torej oni «jaz», ki se je, dasi šibak na nogah, krepko postavil proti ozkosrčnemu moralistu in ki me je nato peljal naravnost k peku in sladči-čarju. Kakor že omenjeno je imel pek pod mojo so-bico svojo peč in je bil pravkar odprl svojo prodajalno. Zmago nad ozkosrčnim moralistom sem moral seveda proslaviti. Izpila sva — oba jaza — dva kozarčka tropinca in da bi se nama ne očitala prej ali slej brezsrčnost, sva privoščila tudi ozkosrčnemu moralistu kozarček pelinkovca.

Prav kakor bi mi bili manjkali le še omenjeni trije kozarčki, sem krenil sam s sabo zadovoljen kar skozi stranska vrata iz prodajalne v vežo in od tu po stopnicah v prvo nadstropje.

Tedaj sem stanoval pri priletni vdovi. Njen mož je bil že davno umrl. Dobivala je sicer po njem pokojnino, a ta je bila tako majhna, da je morala oddajati svoje sobe v najem, če se je hotela pošteno preživiti.

Jaz nisem kdo ve koliko plačeval. Sobica je bila zelo majhna. Posteljo, omarico, omaro, železen umivalnik, mizo, stol in pljuvalnik je moral svoje dni

razvrstiti po sobi kak spreten inženir, kajti nobenemu drugemu bi se nikdar ne bilo posrečilo, pustiti celo prost prehodič po sobi do mize pred oknom. Vhod skozi kuhinjo, okno na dvorišče in kar je bilo poglavitno, pod sobo pekova peč, vse to je seveda vplivalo, da je bila moja gospodinja zelo zmerna glede najemnine. Pozimi je še šlo, na stežaj odprto okno je kolikor toliko blažilo gorkoto, toda z daljšimi in gorkejšimi dnevi je postajalo v moji sobici vedno neprijetneje. Pred velikonočnimi prazniki pa sploh ni bilo obstanka v njej. Peč je gorela pod mano noč in dan in pekli so v njej najmanj za pol okraja. Moja gospodinja se je bila pravočasno rešila k sestrični na deželo, jaz sem si pa izbral, ker nisem imel sorodnikov v bližini, drugačno pot, in s take poti sem se vračal dotično jutro domov.

Odklenil sem vrata. V kuhinji je bilo že precej svetlo. Dnevna svetloba je bila že tako jaka, da si je izsilila prehod tudi skozi temno zaveso na oknu. Odklenil sem nato vrata v svojo sobo. V kotu me je vabila postelja v svoje mehko naročje. Preden sem se pa odzval temu vabilu, sem hotel odpreti šipe, kajti vročina ... toda stoj! ... kaj je to, dvoje oči je zvedavo gledalo vame. Ali še bedim? Ali že sanjam? Nisem se genil z mesta, kakor bi me bile začarale te nesrečne oči.

Tako sva si stala nasproti jaz in ...

Po mojem nepremičnem telesu je zaplula kri, čistila in izčistila mi je možgane vse napote in ugotovil sem, da je to, kar sedi oziroma čepi na moji mizi pred oknom — žival.

Da, da, žival, pa še kaka! Majhna, nerazmerno majhna kuščaričja glava, dolg vrat, sprednji nogi manjši, zadnji zopet nerazmerno veliki in mogočni, rep krepak in dolg, koža zelenkasto-rjava, dolgost od glave do konca repa približno poldrugi meter, ži-

val, kakršne še nisem videl v nobenem zverinjaku žive, niti v nobenem muzeju nagačene. Po kratkem razmišljanju sem se zavedel, da sedi, čepi pred mano na mizi in bulji vame svoje zvedave oči predpotopna žival, dinosaurus, bitje, ki je živel v jurski tvorbi.

Kako neki je pa prišla ta žival v mojo sobo? Od zunaj? Skozi zaklenjena dvojna vrata, skozi zaprte šipe? Nemogoče, izključeno! Če pa ni prišla od zunaj v sobo, se je morala v sobi roditi? Drzna, smela trditev, toda do drugačnega zaključka nisem mogel priti. Roditi? Kako? In že sem rešil to čudežno zagonetko.

Omne vivum ex ovo. Iz jajca se je morala izleči v moji sobi. Iz jajca? Seveda! Ali mi ni bila posodila gospodinja svoje dni velikega pisanega jajčastega kamna, da sem z njim obtežal svoje leteče zapiske na mizi pri odprtem oknu? Kdo, vruga, je vedel, da je bil ta mramor jajce, ki je nanj vplivala večurna vročina v moji zaprti sobi v taki meri, da se je izpremenil ta velikonočni piruh tik pred prazniki v živo bitje! Pred davnim, davnim časom, tako sem si bil sestavil ves dogodek, je znesla v Mongoliji, v puščavi Gobi ali v Kanadi jurska kuščarica jajce, ki je prebilo tisočletja in tisočletja, prišlo potem ljudem v roke in po raznih potih v mojo sobo. Tu je potem delovala nanj tropična vročina predvelikonočnih dni, lupina je počila in stvor iz davne preteklosti je pogledal čez deset milijonov let v sedanost, kajti prav pred približno toliko leti so se izprehajali taki predpotopniki pod ogromnim in nebotičnim praprotjem.

S svojimi zvedavimi očmi, ki niso še poznale po moji skromni sodbi ne krivicé ne zahrbtnosti — človek se je pojavil na svetu mnogo pozneje šele v diluvijalni dobi — me je žival nekoliko pomirila. Stopil sem celo bliže, da si jo natančneje ogledam.

In kaj sem opazil? Moj nepovabljeni gost mi je bil v svoji odsotnosti požrl skoraj vse juridične knjige. Manz, Stubenrauch, Krainz, Lamasch, Rulff, Janka, Vargha, Grünhut, skoraj vse učne knjige, med temi tudi nekaj izposojenih, so bile izginile. Vrag je imel neukrotljiv tek. Spomnil sem se Prešernove puščice o čudnem dehorju, ki noč in dan žre knjige.

Kaj sem hotel? Jeziti se? Čemu? Mi li more vrniti jeza, pa bodi ta še tako upravičena, vse uničene knjige?

Žival se me je bila že popolnoma privadila. Od gostitelja se ni dala prav nič motiti. Nadaljevala je po tem kratkem odmoru, ki ga je bila izpolnila z motrenjem in opazovanjem, svoj zajtrk in na vrsto je prišla zadnja knjiga z mize. List je trgala žival za listom in list je za listom izginil v globoko razklane čeljusti.

Ali naj zabranim to pustošenje? Čemu? Kamor so šle vse druge knjige, naj gre še zadnja. Habent sua fata libelli. Žival je požrešna. V enem samem dnevu je že zrasla do te velikosti, kaj bo pa še. Kolikor sem se spominjal, so dosegle take kuščarice dolgost celo štiridesetih metrov. Toda v kolikem času je dosegla taka žival to dolgost? Ali je rasla tako naglo le v prvih dneh in ob tako tečni hrani, kot so bile moje juridične knjige, in se je potem nekako umirila v svoji rasti? Kaj pa, če rase z dosedanjo hitrostjo do svojega popolnega razvoja? Če bi bilo to res, potem bo žival za belo nedeljo dolga že nad dvanajst metrov. Že jutri, na velikonočno nedeljo, me vrže iz sobe, kajti za oba ni prostora v moji sobici. Toliko študira človek, pri vsaki živali ve, v kolikem času se razvije popolnoma, ve to pri bacilih, hroščih, ribah, pticah, sesavcih, da bi mu pa mogla dati tudi najbolj učena knjiga tozadevnih pojasnil glede največje živali, ki je sploh kdaj živela na svetu, ne, tega

ne more. Bolj bi mi služili v tistem trenutku kakršni koli točnejši podatki o teh predpotopnih živali ko vsi člani trgovskega prava, ki so mi še ostali v glavi.

Premalo sem vedel o teh štirideset metrov dolgih pošasti, da bi se bil mogel popolnoma umiriti.

Mislil sem in razmišljal in se samemu sebi smilil.

Kaj početi? Naj li prijavim žival? Komu? Kako se kazni ali globi opustitev te prijave? Sem li primoran krmiti žival? Moram li skrbeti za vedno večje prostore, upošteva je njeno požrešnost in tej sorazmerno raščo? Naj li potujem z njo po svetu in jo kažem za malo vstopnino in to tik pred izpitom? Ali naj jo rajši prodam mesarju za klobase? Je li sprejmejo v zverinjak, če jo darujem njegovi upravi?

Bila so to vprašanja, na katera si nisem znal odgovoriti. Začel sem se potiti, nekaj me je dušilo in mi jemalo sapo. Vročina? Skrbi? Stopil sem v kuhinjo. Tu sem odprl okno, kajti okna v svoji sobi bi ne bil odprl za nič ne. Skozi odprta vrata je prihajal iz kuhinje v sobo sveži zrak, vplival blagodejno na mojo razgreto glavo in razdražene živce in niti najmanj se nisem zavedel, kdaj sem bil sedel na rob postelje. Nenadoma se mi je ustavil možganski stroj, omahnil sem na posteljo in — zaspal. Telo mi je bilo od zadnjih in predzadnjih dogodkov tako izdelano, da se ni več ustavljalo naravi in njeni odločni zahtevi.

Spal sem trdno. Najmanjši sen ni motil mojega spanja. Čil, spočit in ves prerujen sem se vzbudil. Ura se mi je bila ustavila, a po želodcu sem sklepal, da mora biti srednja popoldanska ura.

V bližnjem zvoniku so se oglasili zvonovi. Slovesno so oznanjali: vstajenje. Pritrkovanje, zamolkli glasovi godbe, petje me je vzdignilo in me gnalo na ulico, da vidim procesijo. Še prej sem se pa hotel umiti.

Na mizi pred oknom je ležala žival, stegnjena. Rep ji je visel z mize. Takoj sem se spomnil skrbi, ki so me davi trle. Vračale so se sedaj v enakem številu.

Kaj naj nudim živali, če se zbudi? Edini Blaschke s svojo poljudno menično učenostjo mi je bil še ostal, ker sem ga imel na nočni omarici, toda on bi ne zadostoval niti za majhen prigrizek. Kaj pa, če žival ne živi več, če je crknila? Ta možnost je bila prelepa, da bi jo bil resno upošteval, toda misel mi ni dala miru. S palico sem začel drezati v truplo, dotikal sem se raz mizo visečega repa, a žival se ni odzvala, spala je trdno, kar me je slednjič opogumilo, da sem stopil bliže in z gorečo vžigalico dognal, da ni več življenja v telesu.

Oddehnil sem se. Vprašal sem se po vzroku te nagle smrti. Mogoče je hladni zrak iz kuhinje umoril žival, ustvarjeno samo za tropično vročino. Peč pod mano se je tudi že ohladila, ker je pek že predpoldne končal svojo peko. Mogoče so pa razni zakoni in paragrafi ostali živali na želodcu in povzročili smrt, ker je izostala prebava.

To razglabljanje mi ni bilo nikakor neprijetno. Nisem se več potil in nič me ni dušilo, niti mi jemalo sape. Vprašanje, kam z živaljo, me je bolj skrbelo. Oddati jo muzeju ali jo pa skrivaj odstraniti! V prvem slučaju bi imel same sitnosti. Vsi bi hoteli vse vedeti od mene in o meni in v liste bi prišla celo vest, da sem prekrokal dve noči. Ne! Rajši položim žival v škatlo iz lepenke — pod posteljo sem imel primerno — zavoj ponesem, ko se stemni, pod pazduho do Donave, kjer vržem vse skupaj v valove. Tako sem tudi storil.

Ker pa nisem bil strgal s škatle svojega točnega naslova, sem se nekaj časa bal, da se posluži nemila mi usoda kakega poštenega ribiča in mi vrne po njem

škatlo z vso njeno vsebino. A udušil sem svojo boja-
zen z ugovorom, da uniči še prehitro mokrota tako
škatlo.

Po tem razburljivem dogodku sem se potikal ne-
kaj dni po vseučilišni knjižnici — pošast mi je bila
s svojim neizmernm tekom onemogočila vsako učenje
doma v moji sobi — toda poglobiti se le nisem mogel
v svoj študij. Preveč je bilo dijakov okoli mene.

V tem sem dobil iz domovine priporočeno pismo,
v katerem so mi ponujali uredništvo strokovnega li-
sta. Usoda ni hotela, da bi bil nadaljeval juridične
študije, poslala je bila žival, naj mi požre vse knjige,
ker je vedela, da se brez knjig prej vdam vabilu. Kdo
naj se bori z usodo? Jaz ne! Odpisal sem takoj, da
sprejemam uredništvo in da se zglasim za nekaj dni
v založništvu.

Resnost življenja je potrkala na moja vrata in
jaz sem jih ji odprl kot urednik zdravstvenega me-
sečnika: Knajpovca. Kot jurist sem si bil nabral že
toliko medicinskega znanja, da sem lahko brez skrbi
prevzel to toli odgovorno službo.

IVAN FRANKO:

V JETNIŠKI BOLNICI

Iz maloruščine prevel Slavko Slavec

I.

Jetniška bolnica! Vsaka izmed teh dveh besed ima pekel v sebi, združení pa sta — kotichek raja, tihi pristan, kamor hrepeni na stotine izmučenih in razbolelih duš. Tam najdejo uteho v svojih bolestit ali vsaj trenutno spremembo v svoji sivi, že radi same enoličnosti neznosni nesreči.

Bolnica v Lvovski kaznilnici — to je ne prav veliko krilo, obširne zgradbe, ločeno s tesnim in temnim hodnikom od glavnega skupka jetniških celic. Bolniške celice so malo večje od navadnih kaznjenskih, vsaka z dvema oknoma. Vsega vkup so štiri: za legar, kožne bolezni, ranocelstvo in očesne bolezni. Drugih nadlog — se šalijo kaznjenci — po predpisu ne sme biti v zavodu; če se primeri, da zboli kdo od kakšne druge bolezni, ga denejo v eno izmed teh štirih celic, in sicer po tem, kakor je njegova bolezen bližja tej ali oni izmed štirih skupin.

Jetniška bolnica — to je le senca, spačena podoba običajne bolnice. To je tudi ječa z noč in dan zaklenjenimi vrati, z ozkimi zamreženimi okni, z golimi stenami in neizbežno «katarino» («katarina» = vrč za telesne potrebe) v kotu. Bolnica se imenuje samo zato, ker prihaja vsako jutro zdravnik vanjo in si

ogleduje bolnike; v slučaju kakšne nagle, težke bolezni pa se zdravnik isti dan čez dve ali tri ure lahko še drugič prikaže. Razen tega se daje vsem bolnikom posebna, namreč bolniška hrana: ržen kruh s pšeničnim, zjutraj mleko, trikrat na teden, za teže bolne tudi vsak dan hladetina in meso, včasih vino. Ta bolniška hrana in mir v bolniških celicah in boljše ravnanje bolniških paznikov z bolniki — to je glavno slepilo, ki vzbuja mnogim kaznjencem hrepenenje po bolnici in jih zavaja, da si predstavljajo bivanje v njej kot odpočitek in radostno spremembo v svojem ubožnem životarjenju.

Koliko gromkih kletev so čule te mrke stene, koliko tihih vzdihov, krikov bolesti in šepetanja bridke žalosti radi tega, kar je nepovratno prešlo! Koliko slik težkega umiranja je šlo tod mimo, koliko je kaniło solz prepoznega kesanja! In koliko se je tu v dolgih nočeh, v svitu edine, na črnem kavljju sredi stropa obešene svetiljke, izpriповedovalo težkih povesti, ki so često odgrinjale najgloblje skrivnosti človeške duše, strašna brezna divje strasti, navdihne razuma in blaznosti, pojave globokega, nežnega čuvstvanja ali izbruhe divjosti in sirovosti, ki se kakor zver v temnem gozdu skriva v srcu marsikaterega človeka!

V moj spomin se je zagozdil neki tak prizorček, prigoda, ki mi jo je povedal nekdo izmed tistih, ki so jih sodili v prvih lvovskih socialističnih pravadah, v času, ko so tam obsojali že na samo izpoved socialistične vere, ko je govoril eden izmed starejših svetnikov lvovskega sodišča s svojim posebnim ciničnim humorjem:

«Kaj je to, socializem, jaz bogme ne vem, samo to vem, da je to nekaj kaznivega.»

Dogodek, o katerem se tu govori, se je pripetil pod konec sedemdesetih let preteklega stoletja. Ti-

stega, ki mi ga je povedal, ne imenujem, — vsaj ne z njegovim pravim imenom. Njegovo pripovedovanje pišem po slominu — morda ne v tako živih barvah, kakor je on povedal, a v vsem glavnem zvesto po resnici.

II.

Mene so zapeljali sem iz preiskovalnega zapora v stanju nezavesti. Loteval se me je legar, vsak dan po vrsti sem se zgledil pri zdravniku, ali zdravnik se ni potrudil niti toliko, da bi bil žilo potipal, le odpravljaj me je zmerom z isto besedo:

«Zdrav! Nič mu ni!»

Vrnil sem se v celico. Ležal sem in se mučil z mrzlico, dokler nisem prišel do tega, da se nisem mogel več ganiti. Tedaj so me pozno v noči naložili v jetniški voz in me odpeljali v jetniško bolnico v Brigtkah (Brigitke = lvovska ječa v nekdanjem ženskem samostanu sv. Brigite).

Kako dolgo sem tam ležal v nezavesti, tega ne vem. Kakor skozi sito ugibljem, da mi je silno presevalo nekakšno škripanje, kakor bi se tik ob mojem ležišču neprestano pomikal lesen, nikoli namazan kmetiški voz, ali kakor bi kdo s topim, lopatičastim svedrom na vse kriplje vrtal luknje v suho jelovino. Ko sem se malo opomogel, sem doznal, da je bilo to hropeče dihanje in suhi kašelj mojega soseda, nekoga bolnika, ki je ležal na postelji poleg moje, oddeljeni od mene le z ozkim prehodom.

Prvi jasen spomin: jaz ležim vznak, razvezan, brez moči. V sencih še tolče, da me od tega glava boli. Skozi sklopljene oči komaj zaznatno občutim svetlobo edine svetiljke, ki visi na steni sredi sobe. Nedaleč od mene hrope moj sosed, ki že komaj diha. Med tem se začuje odnekod iz kota, kakor se meni zdi, iz velike daljave sirov, rezek glas:

«Ded Garasim!»

«Kaj pa?» se odzove moj sosed in se jame dolgo daviti s strašnim kašljem, ki hropoče, grgra, žvižga in klokota po njegovih grudih.

«To že niso več gosli v vaših prsih, temveč cele orgle».

«Kristus igra!» reče ded.

«Kaj pa vaš sosed? Ali se še ni zavedel?»

«Spi»

«Nu, malo je manjkalo, pa bi bilo po njem.»

«Mlado je, tako prenese. Kako pa je tebi?»

«Eh, kaj meni! Vrag me še ne vzame.»

«Ti neumnež! Ali se spodobi samega sebe zabadati?»

«Vi ste neumni, ded! Kaj je to vam, ki ste stari? Če danes ne, pa jutri. Meni pa je dva in trideset let. Jaz bi rad živel. A če pomislim, da sem obsojen do smrti... razumete, ded, do smrti in še na štiri leta več... Ha, to ni po vašem nič? Nu, do smrti, na to bi človek še pljunil. Ampak tista štiri leta, in sicer po en mesec v zaporu in v verigah, po en mesec pa v temnici, in spati na ostrih robovih opeke — od tega, ded, človek kakor volk zatuli. Če bi ne vem kakšen bil, le pomislite: bolje bi bilo, ko me je mati rodila, pri tej priči umreti nego se tako pokoriti.»

«Jaz pa še enkrat pravim: ti neumnež! Trpi, če si zaslužil! Kaj niso ljudje tudi pred tabo trpeli?»

Ded se je znova razkašljal. Čez nekaj časa, ko se je izhlipal, je dodal:

«Poglej, mene so dvanajst let neprestano mučili. Ob oči so me pripravili in so me nato še na dvajset let obsodili. Meni ni treba tvoje dosmrtne ječe. Jaz jih gotovo ne preživim. A da bi roko nase položil, tega me Bog obvaruj. Kar sem zagrešil, to bom trpel. In ti prav tako.»

«Saj se jaz ne upiram trpljenju,» je govoril nekam mehkeje oddaljeni glas. «Samo tista štiri leta

in tiste ostrorobe opeke... In ali veste, da se človeku ponoči o teh opekah tudi sanja... tudi sanja... Oj, ded! Ali se je vam kdaj sanjalo o vaših Židih, ki ste jih poklali?»

«O starih ne, le o malih Židkih in o neki Židinki. Bila je tako krasna...! Kar naprej se mi sanja o njej, da je vsa v belem, lasje ji valovijo vse do pasa... in se smehlja in pomežikuje name... Za druge me ljudje kaznujejo, za njo pa me še Bog kaznuje...»

III.

Drugi jasen vtis. Hladna suha roka tiplje po mojem licu, nato po vratu in po prsih. Čutim v polsnu, kako polzi po meni, kakor bi polzela kakšna zoprna živalica, krastača ali gosenica. Moje telo je vztrepetalo in oči se mi odpro. In gledam: nad mano se sklanja ostarelo lice — rumeno, zgubano kakor posušeno jabolko, do polovice obraslo z dolgo, kakor mleko belo brado. Zato ni v tem licu nič tega, kar dela starčevska lica lepa in simpatična. Široka usta in debele, pošinele ustne so strašne; še strašnejše so oči — popolnoma bele, mrtve.

Še enkrat sem vztrepetal ob pogledu na to lice, napol obsijano z rumenkastim sojem svetiljke.

«Živ,» je zagodrnjal ded, položivši dlan na moje prsi v okolici srca.

Jaz hočem krikniti, a ne morem; iz mojih ust se trga le nekakšno komaj čutno stokanje.

«Spite, gospodič?» vpraša ded.

Jaz strmim vanj in ne trenem. Nato spregovorim komaj slišno z velikim naporom:

«Ne.»

«Nu, Bogu bodi hvala, da ste živi! Jaz sem že mislil, da bo po vas.»

In on se ves trepetajoč spusti znova na svoje ležišče in se začne daviti s kašljem.

«Ali sem dolgo spal?» vprašam jaz.

«Dolgo. Že mesec dni... Med življenjem in smrtjo. Včeraj je doktor že z roko zamahnil.. Kako vam je zdaj?»

«Sam ne vem. Zdi se mi, da ničesar ne čutim.»

«Ležite mirno, ne premikajte se! Če Bog da, okrevate.»

On znova kašlja. In v presledkih nekaj mrmra. Ali moli ali meni kaj govori, ne morem razločiti. Sen me zlomi in zaspim.

Po tej noči so se mi začele vračati moči. Res, da počasi. Glava me je še bolela, telo je bilo čisto oslabiljeno, mučili so me sanjski prividi in zlasti slušni dozdevki. V snu se me je dedovo kašljanje dojemalo zdaj kot stokrat ponavljajoči se strelji iz kratkocevke tik nad mojimi ušesi, zdaj kot klopotanje in hrustanje žrnov, postavljenih okrog moje glave, zdaj kot škripanje dupljaste vrbe sredi jesenskega vetra. Prav tako so dobivali tudi drugi zvoki, ki so se čuli kjerkoli v naši celici, za moj bolni sluh strašno, stokrat povečano moč in so me mučili. Toda polagoma je vse to ponehavalo in moje moči so začele vidno naraščati. Samo lice deda Garasima je ostalo zame strašno in odbijajoče. Niso mu dajale privlačnosti ne globoke gube, s katerimi je bilo njegovo čelo razorano, ne drobno nabrana, temnožolta koža okoli slepih oči, ne globoke brazde trpljenja, ki so se izpod njegovih oči v zaviti strugi spuščale do konca njegovih ust in so se gubile v pragozdu njegove bele brade. Njegovemu licu s temi strašnimi slepimi očmi in s temi strašnimi, kakor gnilimi usti, z usti pravljíčnega ljudožrca se nikakor nisem mogel privaditi. Prej sem se privadil njegovemu glasu, starčevskemu, razbitemu glasu, ki je znal včasih, če mu je dušeči kašelj dal za par uric malo miru, pripovedovati mnogo vsakovrstnih zanimivosti.

Ded Garasim je čakal smrti. Trpel je od naduhe, od nespanja, od starostnega izčrpanja sil; njega zdravniki že niso več lečili ne pregledovali, ker so ugotovili, da «iz njega nič ne bo.» Vsak silnejši napad kašlja bi se bil lahko končal s tem, da bi mu počila njegova povapnela glavna žila odvodnica; vsak kratki sen bi bil lahko njegov poslednji trenutek. Pa je le živel, kakor klop se je žilavo oklepel tega klavrnega življenja. Včasih sem tiho, negibno ležeč po cele ure gledal nanj in zdelo se mi je, da sem neštetokrat zalotil deda Garasima v nekakšni čudni razburjenosti. Napéto je kje kaj vlekel na uho, se nemirno obračal na svoji postelji, kaj mrmral in kradoma nastavljal uho v mojo stran, kakor bi me vohunski nadziral kakor bi česa čakal. Čim bolj se mi je zdravje vračalo, tem češče sem opazal razburjeni, nemirni izraz na dedovem licu.

«Kaj vam je, ded Garasim?» sem ga vprašal nekoč. «Ali kaj pričakujete ali se česa bojite?»

«Smrti, gospodič. Čakam jo in se je bojim.»

«Nu, smrti vsi čakamo in človek nima vzroka, da bi se je bal,» sem dejal.

«Ne radi tega... Kaj bi tam bilo, kajne? To je božja volja!» je mrmral ded.

«Nu, kaj vam je tedaj? Vidi se vam, kakor bi vas nekaj grizlo.»

«Vidi se mi?» je zastokal ded kašljaje. «Morda me res grize. Pa kaj naj človek stori?»

«Morda bi bilo bolje, če komu to poveste. Morebiti bi vam odleglo,» sem rekel.

«Eh!» je odvrnil ded in obmolnil. Jaz ga nisem več izpraševal.

IV.

Nekega dne je neuspeli samomorilec, ki je bil obsojen na dosmrtno ječo in še na štiri leta povrhu,

zapustil našo celico; njegove rane so se bile toliko zacelile, da so ga znova odvedli v njegovo običajno temnico. V celici sva ostala sama z dedom Garasimom, čigar stanje se je bilo med tem znatno poslabšalo.

«Kaj pa? Ali sva midva sama ostala tu?» je spregovoril ded komaj slišno iz svoje razburjenosti, težko dihajoč, presenečen.

«Midva sama.»

«Hvala ti, o Gospod! Na moč sem si tega želel! O Gospod,» je šepetal ded vzdihoma, kašljaje.

«Zakaj le? Ali vam je bil ta dosmrtnik tako neznosen?»

«Ah, kaj meni!...»

Ne dogovorivši je ded mahnil z roko. Ko se je nato odkašljaj, je dodal:

«Pred njim se mi ni dalo... Tak pogan... Zver.»

«To menite radi tega, ker se je hotel zabosti?»

«Zabosti?» je nekam srdito zaškripal ded. «To mu ne odide! Nečisti duh izteza svoje kremplje proti njemu. Ne bo ga izpustil.»

«Pa za kaj so ga obsodili?»

«To, to — glejte! Pet duš je zabodel. Toda to ni tako važno. Več jih je tukaj takih, vendar imajo še Boga v srcu. Greh gre po ljudeh. Človek greh stori in se zanj pokori. Toda so grehi... Na primer ta-le... Gospoda in gospo, sinka in služkinjo.. Služkinja je bila njegova ljubica, pustila ga je ponoči noter, ne vedoč, kaj on namerava. Menila je, da hoče k njej. Pa je bila tam še domača hčerka. Ko je vse videla, je začela prositi: «Vse, kar hočeš, storim zate, s tabo pojdem, za deklo ti bom, le življenje mi pusti!» On pa je z njo poleg trupla njenega očeta in matere... veste... in nato je vstal in ji zasadil nož naravnost v srce. Nu, ali ima tak človek Boga v srcu? In še to pomislite, da je bil še mladenič — devetnajst let!

Zato ga tudi niso obesili, temveč so mu prisodili dosmrtno ječo.»

Ded je ležal skoro brez sape. To pripovedovanje je izšepetal sunkoma, pretrgoma. Kašelj mu je dvigal grud. Lice mu je posinelo, zvijal ga je krč bolesti. Mislil sem že, da bo to pot po njem. Toda ne, oddahnil se je.

«Kaj pa je s tistimi štirimi leti, ki so mu jih navrgli k dosmrtni ječi?»

Ded je zamahnil z roko:

«Neumnost. To je tukaj naredil. Paznika je zaklal.»

Na hodniku je bilo čuti ropotanje korakov, hrup, nekakšno oddaljeno vpitje in rožljanje ključev.

«Zopet peljejo koga sem!» je dejal ded preplašen in je prisluhnil.

Koraki in glasovi so odhrumeli. V našo sobo niso dali nikogar. Ded je težko dihal.

«Čujte gospod!» je rekel, trudoma dvignivši se napol na ležišču in obrnivši k meni svoj strašni obraz. «Jaz bi rad... Jaz bi vam rad nekaj povedal...»

A prav tedaj se ga je lotil kašelj. Moči so ga zapustile, padel je vznak na ležišče. Napad boleznij je bil silovit. Videlo se je, da se ded z vsem naporom svoje volje bori z njo, ko je krčevito mečkal v dlaneh prestralo, s katerim je bil pokrit.

«Pomirite se, ded!» sem prosil. «Vi ste zdaj preveč oslabei. Ne govorite! Skušajte prenehati, morda vam odleže. Boste pa potem povedali.»

«Bojim se... sinko... bojim se, da ne dočakam jutrišnjega dne ... pa bi rad ... še pred smrtjo ... konč...»

Toda njegov napor je bil zaman. Jelo ga je dušiti in stegnil se je negibno na ležišču. Le hropenje je pričalo, da se življenje še ni poslovilo iz starega telesa. Jaz sem dolgo prisluškoval temu hropenju. Čez ne-

kaj časa se je malo uneslo, dihanje je postalo prostejše. Ded je očitno spal.

V.

Bila je polnoč. Znova me je zbudil hladni dotik dedove roke, stegnjene s sosednjega ležišča.

«Gospod, ali spite?»

«Ne, ne spim.»

«Poslušajte! Jaz bi vam rad... bi vas rad...»

Zateknilo se mu je, kakor bi ne vedel, s katere strani naj sproži besedo.

«Jaz vem, gospod... vi ste tukaj za pravico... vi se dvigate zoper človeške krivice... zato vas mučijo... Ko ste vi še v nezavesti ležali tu, se je doktor večkrat menil z jetničarjem... Jaz sem to poslušal in tudi v meni je v srcu... veste, kakor če se spomladi led raztaja... tako lahko, veselo... Tudi jaz sem ugibal pri sebi... davno, davno... veste, jaz se že trideset let po zaporih vlačim... Dvanajst let kar po vrsti... gonili so me po Rusiji, vrag vedi kod. Davno sem že pozabil, kako je tam v svetu svobode. A ko so začeli o vas govoriti... kako hočete ljudem olajšanje prinesiti... krivico zmanjšati... to se je v meni nenadoma...»

Prenehal je, kašelj ga je posilil. Govoril je vse to neubrano, pretrgoma, zdaj glasneje, zdaj zopet tiše, kakor bi se z neko nevidno silo boril za vsako trohico sape, za vsak le količkaj prostejši dih. Zame je bil ta preokret v mislih starega razbojnika povsem nepričakovan. Poslušal sem molče. Čez dobrih deset minut je začel ded Garasim znova:

«Ali poslušate, gospod?»

«Poslušam.»

«Ne mislite, da je v meni duša iz kamna... tudi jaz... Nu, vsak po svoje... Ampak tista mlada Židinja... neprestano se mi prikazuje, tako razločno: kr-

sta prosi. Že parkrat sem govoril s popom. Priznal sem, da imam denar zakopan. «Daj za cerkev!» mi reče. In kakor bi me nekaj za roko prijelo. Ne upanje, da se odtod vrnem na svobodo in se sam okoristim. To nadò sem že davno pokopal, še ko sem oslepel. Če zdaj pogledam, bi dejal, da je bil to kak dober duh. Kaj bi cerkev s tem denarjem? Vi pa ga obrnete siromakom v prid... Ker to ni cerkven denar, to so siromašnim ljudem izžemani... oderuški groši. Zato naj bodo v pomoč... kakor vi odredite...»

Znova je nastal odmor. Ded se je oddahnil ter me začel znova otipavati z roko, ali morda ne spim.

«Govorite, govorite!» sem se oglasil.

«Kaj pravite?» je vprašal on.

Ponovil sem glasneje.

«Zdi se mi, da mi sluh odpoveduje. Sam svojih besed ne slišim. V ušesa mi sili. Gotovo se mi tako bliža smrt. Poslušajte torej! Jaz imam mnogo denarja — štirideset tisoč — samih zlatnikov.. železna skrinjica ... varno ... zakopani ... Jaz vem, vi odidete kmalu na svobodo .. in če se to tudi brž ne zgodi ... nikomur ničesar ne pravite ... popolnoma, popolnoma v vaših rokah... jaz že vem, da vi ne pustite v nemar,.. in moji duši bo laže, kakor če bi deset cerkvá...»

Strašen izbruh kašlja je pretrgal njegove besede.

«Kje so spravljeni?» sem se drznil vprašati. A on najbrže ni slišal tega vprašanja, kajti znova se je njegova mrzla roka dotaknila mojega čela.

«Poslušate?... Brž za selom... gozdič, borovje... vsakdo vam pokaže... skozi gozdič teče rečica... nad rečico je velika skala... sama samcata... Tam zavije rečica proti jugu... Vi pa pojdite od skale sto korakov proti vzhodu, našli boste star dobov panj sredi polja... zapomnite si: dobov! In pod tem panjem...»

«Pa kje je to? V katerem selu, v katerem okrožju?»

«Kaj pravite? Ne čujem! Govorite glasneje!» je prosil ded. V grudih mu je strašno hroplo. Njegova roka je krčevito pograbila mojo in jo začela vleči k sebi. Jaz sem se premaknil z ležišča, se mu približal, sklonil lice nad njegovo glavo in zavpil prav nad njegovim ušesom:

«V katerem selu?»

«Selu? Selu?» je ponovil on komaj dihajoč. «Poslu...»

In z obema rokama je pritisnil mojo glavo na svoj obraz. Njegova velika, zdaj popolnoma bela, brezkrvna usta so se še pregibala, kakor bi kaj govoril, a glasu ni bilo čuti nobenega, niti najmanjšega šepeta. Mahoma se je iztrgal njegovim grudim globok vzdih, roke so se skrčile in izpustile mojo glavo, prožnost telesa je popustila, usta so v trenutku posinela in se zaprla.

Ded Garasim je dotrpel, ne da bi bil le še besedico spregovoril. Oderuški zlatniki še zmerom počivajo Bog ve kje v svojem varnem skrivališču. Meni gotovo ni bilo usojeno, da bi jih bil izgrebel v namene, kakršni so polnili dušo in misli starega razbojnika zadnje dni njegovega težkega umiranja. Kljub temu so tudi oni opravili svoje: dali so mu utehno v njegovem trpljenju, ki je bilo brez najmanjšega prama svetlobe.

Lvov, v kimavcu 1902.

POLET V STRATOSFERO

NAMEN POLETA

Vremenoslovje deli ozračje, obdajajoče našo Zemljo, v več plasti. Kakor se ločijo v neenovrstni tekočini sestavine po svoji specifični teži, tako tvori tudi v zračni zmesi težki dušik s kislecem točno merljivo plast v nasprotju s plastjo lahkega vodenca. Meja med obema plastema je približno v višini osemdesetih kilometrov. Prva plast se zopet deli v tako imenovano tropično in stratično plast ali troposfero in stratosfero, ki mejita druga z drugo v višini enajstih do trinajstih kilometrov. V tropičnih krajih, poleti in pri jasnem vremenu se pričinja stratična plast v večji višini kakor na tečajih, pozimi in pri slabem vremenu. V tropični plasti se ohlaja zrak od 6—10 stopenj na vsak kilometer višine, dokler ne doseže temperatura v naši širini na spodnjem robu stratične plasti kakil 50 stopenj pod ničlo.

Dosedanje opazovanje je ugotovilo, da doseže veter na gorenji meji tropične plasti največjo hitrost, ki nato v stratični plasti vidno pojema. V tropični plasti se pojavljajo razni vrtinci, medtem ko so v stratični plasti vetrovni tokovi skoraj ravnočrtni. Te prednosti gorenje zračne plasti poveča še pomanjkanje vodne pare, zato ni v tej plasti ne megle ne oblakov ne snega ne neviht in ne oledenin, kar vse ovira v nižjih plasteh letalstvo. Najvišji oblaki so se

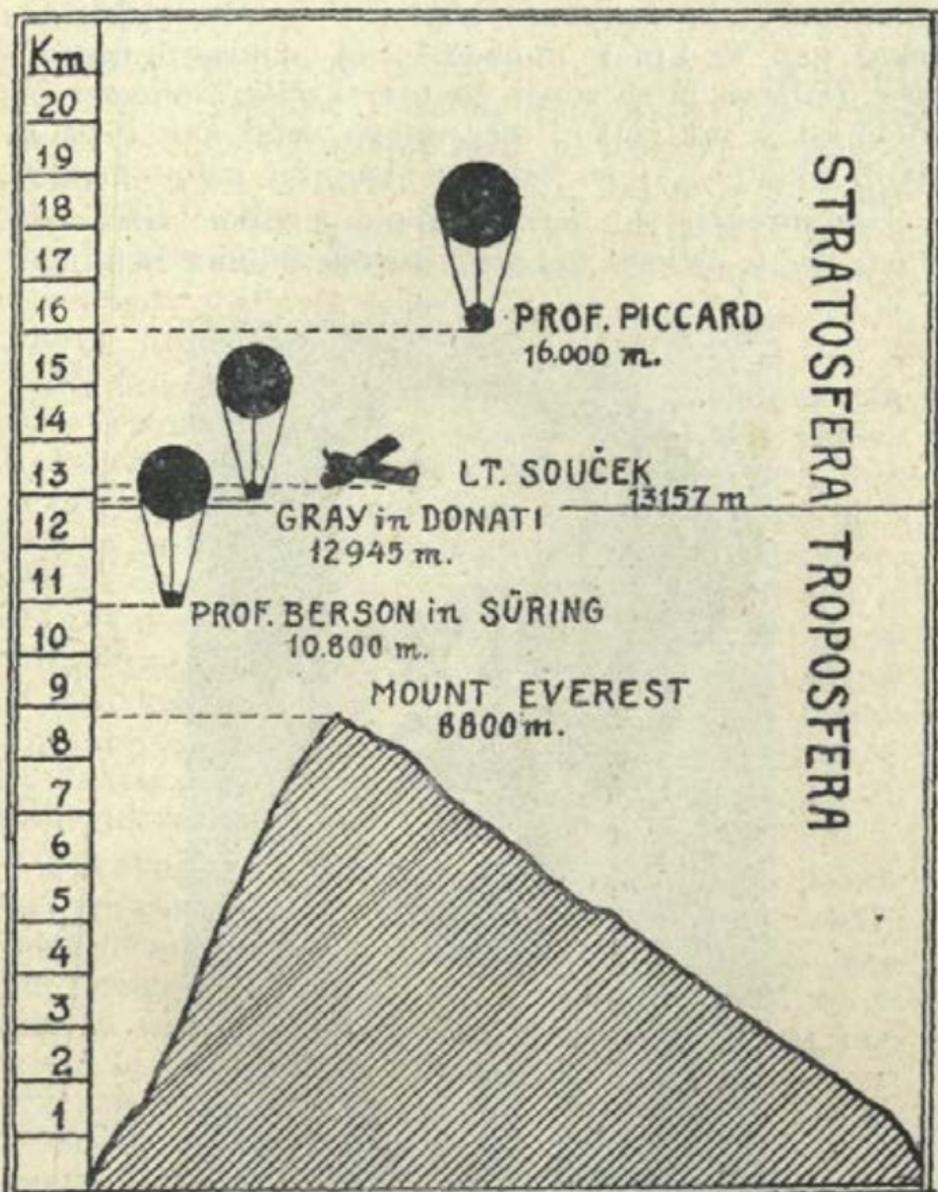
doslej ugotovili v višini trinajstih kilometrov. Razbičavanje tropične plasti našega ozračja po vetrovih povzroča mehanično mešanje njenih sestavin, v umirjeni stratični plasti so se pa stvorile posebne stopnje, plini se zvrščajo drug na drugega po svoji teži in sodi se, da se je nabrala na spodnji meji stratisfere plast kisleca, kar je za letalstvo velikega pomena.

Izračunalo se je, da pojema zračna gostota postopno z višino tako, da znaša v višini petih kilometrov približno 50%, desetih kilometrov 30%, dvanajstih kilometrov 6% in tridesetih kilometrov 1% one gostote, ki jo ima zrak nad morsko površino. V spodnjem delu stratične plasti je dana možnost poleta in je zračni upor za eno četrto manjši od onega v bližini zemlje. Radi zračnega upora se drže leteča telesa v zraku, zato pa nadomešča zmanjšano silo večja hitrost, ki se doseže prav radi zmanjšane upor. Prav tako se da dovažati motorju kislec, moštvo se pa nastani v neprodušnje zaprti in zakurjeni kabini, da se obvaruje morebitnih posledic, ki bi mu jih povzročila pomanjkanje kisleca in velik mraz.

Kar se ve o razmerah v stratični plasti, se je do gnalo s tako zvanimi registrskimi balončki, opremljenimi z merilnimi napravami za proučevanje temperature, zračnega tlaka in vlage. Ti balončki so dosegli izdatne višine, najvišje se je povzpел balonček, izpuščen iz pavijske opazovalnice leta 1912. Dvignit se je namreč do višine 36 kilometrov.

Bili so pa tudi junaki, ki so se dvignili ali z zrakoplovom ali z letalom v višine, da se sami tako rekoč na licu mesta pouče o razmerah. Tako sta se dvignila z balonom nemška profesorja Berson in Sührling l. 1901. do višine 10.800 m. Prekosil ju je Američan Gray, ki je dosegel celo višino 12.945 m, a mu je pri tej točki počil balon in je moral zrakoplovec poplačati svojo drznost z življenjem. Približno

enako višino je dosegel italijanski letalec Donati. Američan Souček je prišel z letalom do višine 13.157 m.

Tako registrski balončki, naj so bili opremljeni s še tako finimi aparati, kakor tudi omenjeni zrakoplovci in letalca niso razrešili vsega, kar bi rada

vedela znanost o stratosferi. Gospodarske prilike pa silijo k popolni in čimprejšnji razjasnitvi. Polet v osnovnem delu stratične plasti t. j. v višini približno nekaj nad 13 km je mogoč in bi prihranil mnogo časa. Daljave bi se zopet znatno skrčile. Gotovost in udobnost v taki višini sta mnogo večji kakor pa v nižjih plasteh, ki so zelo nemirne in polne meglá.

Da prouči še nerazjasnjene prilike višinskih plasti, se je odločil že pred dvema letoma belgijski

profesor dr. Avgust Piccard, da se dvigne do višine 16ih km. Toda njega niso zanimale zgolj atmosferske prilike, njega je silila z neukrotljivo silo k po-

letu še skrivnostna uganka izvora tako zvanih «smrtnih žarkov», kojih jakost se da meriti edino le v takih višinah.

Fiziki imenujejo te žarke tudi ultra gama ali kozmične. Učenjaka Hess in Kolhörster sta ugotovila prva te žarke v letih 1912. do 1914. Ti žarki spadajo k družini električnih valov, kakor radio, svetlobni, röntgenski, sploh žarki, ki jih izžarja prvina radij in ki so si vsi bistveno enaki. Kar jih razlikuje, je le dolgost njihovih valov in z njo družena energija, njihova «trdost», njihova predirljivost.

Mislimo si mirno stoječo vodo, recimo kak ribnjak. Vrzimo vanj kamen in opazovali bomo valove, ki se širijo v vedno večjih krogih. Daljavo med dvema takima valoma imenujemo dolgost vala. Solnčna svetloba se giblje s strašno kratkimi vali (s polovico stotinke cm), röntgenski žarki so še trši in krajši in tako zvani višinski žarki so dolgi bilijonski del enega centimetra. Radi tega je tudi energija teh žarkov neznansko velika. Oni prodirajo skozi več cm debele svinčene plošče in se ponašajo z desetkrat večjo energijo kakor radio aktivni žarki, ki so si doslej lastili tozadevni rekord.

Kakovost teh višinskih žarkov je precej jasna, le na vprašanje o njihovem izvoru je težko odgovoriti. Mnogi učenjaki so sklepali na radioaktivnost. Najtežje prvine kakor uran, radij imajo lastnost, da se same od sebe t. j. brez kakega vpliva od zunaj razkrajajo in izpreminjajo v druge tvarine (svinec), pri čemer se oprasčajo energije doslej še nepojmljive sile. Sodili so, da so v vesoljstvu, na drugih zvezdah še neznane prvine, težje od vseh zemskih tvarin, da te tvarine razpadajo in se ob tej priliki oprasčajo višinski žarki.

Kaj je na vseh teh domnevah resnice in kaj povzroča te višinske žarke, ali izvirajo iz mladih ogrom-

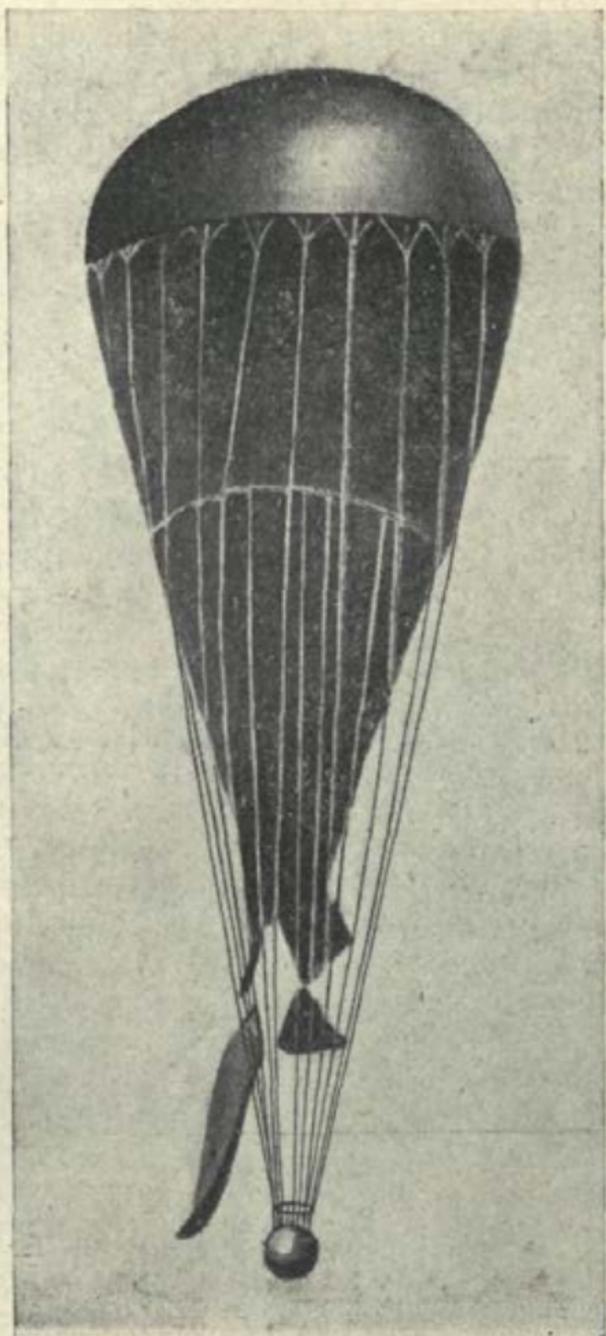
nih svetov ali iz tankih plinastih megel vesolstva, o vsem tem se je hotel prepričati prej omenjeni učenjak sam in sicer s poletom v stratosfero, v višine, do katerih se dotlej še ni bil povzpел človek

PRIPRAVA ZA POLET.

Da doseže svoj cilj, si je dal napraviti profesor Piccard, ki je po rodu Švicar iz Basla doma, a je vseučilišni docent v Bruslju, največji balon s 16.000 m³ prostornine. Balon mu je zgradila tovarna balonov Riedinger v Avgzburgu na Bavarskem in sicer je omogočila to zgradbo uprava belgijskih fondov za znanstveno raziskovanje z izdatno podporo.

Kabino, pritrjeno pod balon in namenjeno kot delavnico za potnike, je skovala v obliki krogle iz enega samega kosa aluminija «Belgijska aluminij-ska družba». Kabina meri 2.10 m v premeru, debelina stene znaša samo 3 mm. Načrte za gradbo te aluminijaste krogle je napravil profesor Piccard sam in po teh načrtih je v njej vse lepo in premišljeno urejeno do najmanjših podrobnosti. Dal jo je od znotraj prevleči s posebnim lakom, da prepreči na ta način razjedajoči, uničevalni učinek živega srebra, če bi se morda razbil kak aparat in bi se razlilo živo srebro po aluminijastih tleh. Od zunaj jo je dal črno pobarvati, a le po eni polovici za uravnavo gorkote v kabini. Črna barva, obrnjena proti solncu, vsrkava solnčne žarke in razgreje takoj kabino v ledeno mrzlem ozračju.

Tako pripravljen se je nameraval dvigniti Piccard v zrak že v jeseni l. 1930. Neugodne vremenske prilike so ga prisilile, da je odložil svoj poskus. Tudi pri drugem poskusu dne 11. aprila l. 1931. mu je nagajalo vreme. Toda te neprilike niso ostrašile učenjaka. Kaj to, če se mu je tudi svet smejal radi njegovih večnih priprav in radi njegovega odlašanja!

Piccardov balon z aluminijasto kabino.

Kdor gleda suhljatega moža z valovečo grivo na fanatični učenjaški glavi, razume, da je za visokim čelom, v pametnih očeh prostora samo za znanost. Z nobeno besedo ni več omenil, kdaj se dvigne, kakor se ni prej zmenil za porog radi neuspehov. Odločil se je, da poleti, ko omogočijo zunanji pogoji njegov polet — nič prej, nič kasneje.

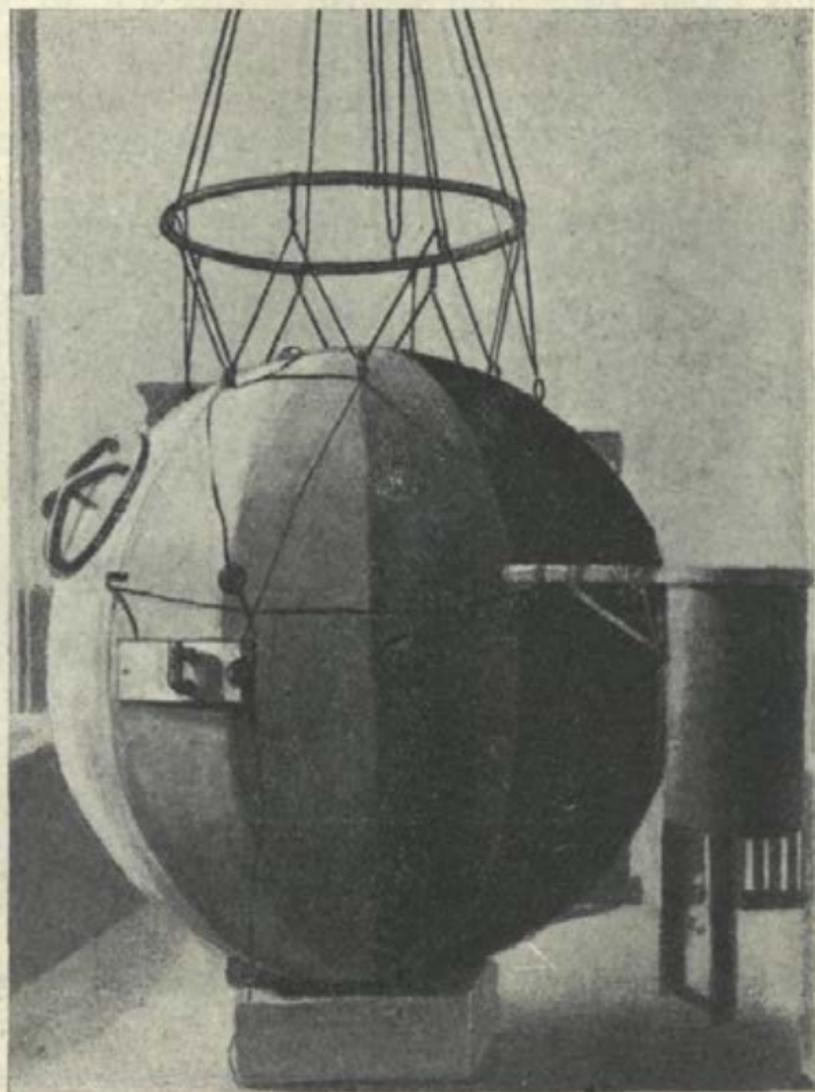
PICCARDOV POLET

In tako je prišel dan 27. maja leta 1931. Pred četrto uro zjutraj je stopil v aluminijasto kroglo profesor Piccard in za njim njegov sodelavec in sorojak dr. Pavel Kipfer. Kroglo sta hermetično zaprla. Vzela sta bila s seboj poleg potrebnih meril, instrumentov in aparatov še dve posodi s kislecem, da si z njim omogočita dihanje. Skozi v kroglo vdelano stekleno okence sta si ohranila stik z zunanjim svetom.

Balon se je dvignil ob štirih in dosegel v prav kratkem času višino 16 km (točneje 15.781 m kakor je ugotovil aeroklub v Baslu po pregledu višinskih aparatov). Bil je že v tako zvani stratosferi. Toda učenjaka nista imela časa, da bi se divila skozi okence razgledu s take višine. Mrzlično sta delala. Zatekniti sta morala najprej majhno razpoko, ki je nastala, ko je trčila kabina ob hangar neposredno pred vzletom, nato sta se pa mudila pri aparatih. Vročejima je postajalo, ker se je bil mehanizem za ureaditev temperature v kabini pokvaril. Črno pobarvana polovica je bila stalno izpostavljena solnčnim žarkom, ki so ogreli notranjost v kratkem času na nad 40 stopenj gorkote, medtem ko je vladal zunaj kabine mraz 60 stopinj pod ničlo. Učenjaka sta si slekla jopič in delala goloroka.

Polet bi bil moral trajati le šest do sedem ur. Ob enajstih predpoldne bi bil moral pristati balon že na

zemlji, tako je bil določil Piccard. A prišlo je drugače. Záklopka, s katero je nameraval Piccard izpustiti plin iz balona, ni delovala in radi tega ni imel več usode balona v svoji oblasti.

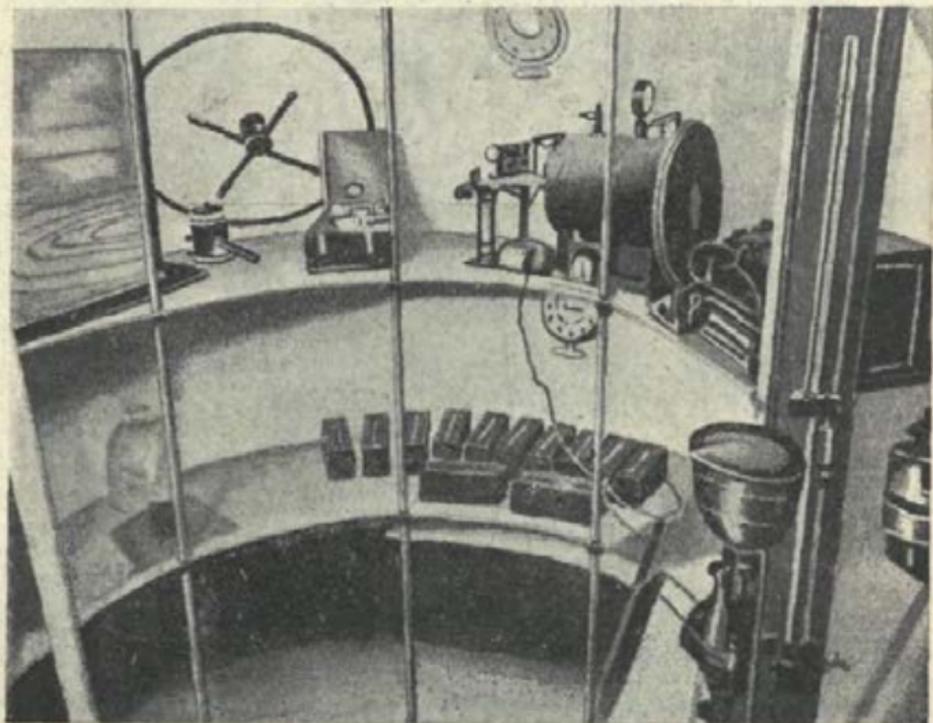
Aluminijasta krogla od zunaš.

Položaj je postajal resen. Zrakoplovca sta bila vzela hrane in kisleca le za dolcčen čas. Kaj, če se

polet zategne neprimerno na dolgo? Smrt za zadušitvijo bi ju čakala.

Balon, prepuščen samemu sebi, je plaval kakih šest ur trajno v višini 15 km, kar pač dokazuje, da so zračne prilike v stratosferi zelo stanovitne. Šele proti večeru je zaneslo balon proti Alpam.

Ves čas sta pa učenjaka, čeprav jima je slaba predla radi bolj in bolj pojemajoče količine rešilnega

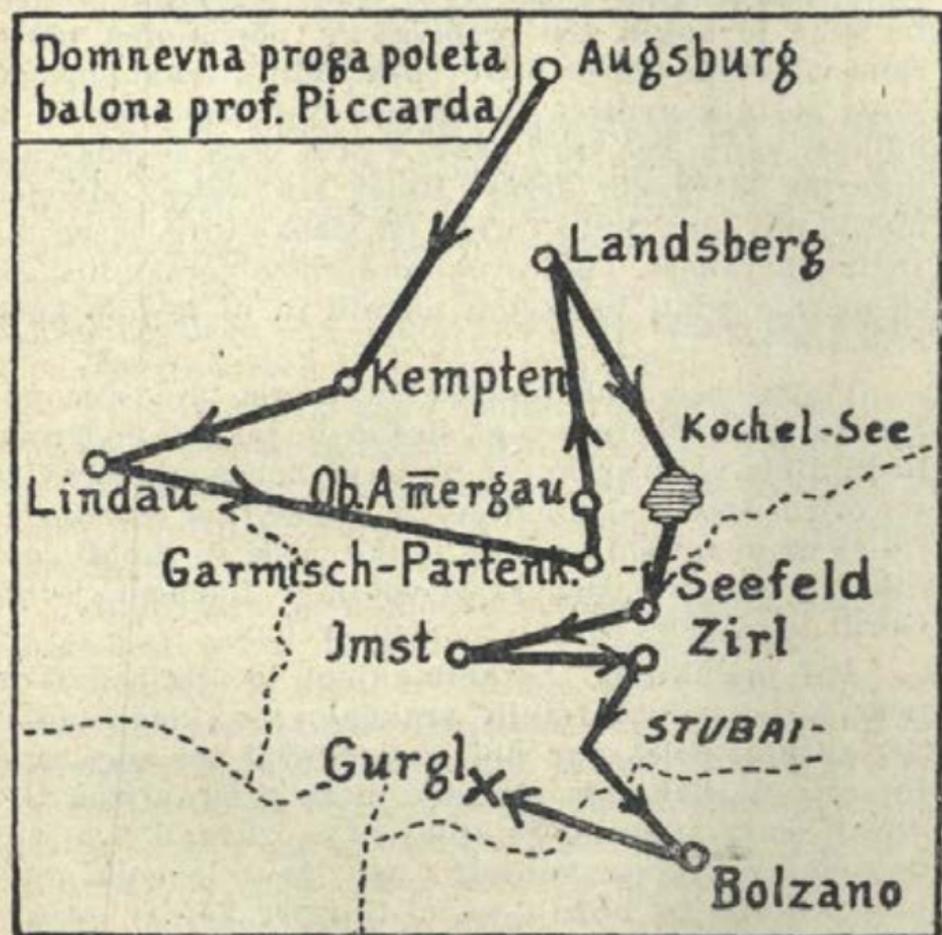
Notranjščina aluminijaste krogle, v kateri sta se nahajala raziskovalca z različnimi aparati.

kisleca, delala pri instrumentih, merila in opazovala moč višinskih žarkov. Žejne ustne sta si zdaj pa zdaj namakala s soparo, ki se je bila nabrala v obliki kapljic na notranji steni kabine.

Slednjič se je balon polagoma spuščal k zemlji. Ob 10. uri zvečer sta zagledala pod sabo luči neke

vasice visoko gori v gorah. Na primerni višini sta bila odprla okence, da je prišel do njiju sveži zrak.

Z žepno svetiljko je dajal Piccard znamenja in opazil, da mu dajajo izpred neke hiše enaka znamenja. Bili so ju torej opazili.

Treba je bilo misliti na pristan. Kabina je obstala po sedemnajstih urah vožnje v samotne višine na nekem ledeniku, na katerem sta prebela potnika vso noč. Utešila sta si najprej žejo s snegom, nato sta pa urejevala svoje merilne instrumente in dopolnjevala svoje beležke.

Zjutraj sta se odpravila proti vasici, ki sta jo bila videla prejšnji večer. Že na pol poti sta srečala reševalno ekspedicijo, ki ju je okrepčala z jedjo in pijačo in ju pospremila v Ober Gurgl.

Ober Gurgl je mala gorska vasica na Tirolskem. Spada v okrajno sodnijo Silz, pod glavarstvo Imst. Devet mesecev je vasica, ki je frakcija občine Sölden in šteje le kakih 130 prebivalcev, popolnoma odrezana od sveta. Po prihodu obeh drznih zrakoplovcev je pa postala središče zanimanja. V nekaj dneh se je nateplo vanjo več sto tujcev, v prvi vrsti seveda časninarjev iz raznih držav. Hotel Edelweiss, odkoder hodijo navadno drzni turisti na visoke ture, je postal važno shajališče. Tudi druge preproste gorske hiše so se morale vdati tujskemu navalu in ni je bilo koč brez tujcev.

Poleg obeh zrakoplovcev je postala tamošnja poštarica, ki opravlja svojo službo le tako mimogrede in ki nima večkrat po več mesecev nobenega opravila v svojem telefonskem uradiču, poglavitna oseba. Celih 48 ur ni zatisnila očesa, toliko posla so ji dali časninarji. Po edini žici, ki je vodila v Inomost, je bil Gurgl telefonsko zvezan z vsem svetom.

Vsi pričakujejo z zanimanjem točnih podatkov učenih in požrtvovalnih zrakoplovcev. Sedemnajst ur je trajal polet, dva dni je zadrževal ves svet sapo in se čudil, kako sta bila dva moža pripravljena žrtvovati se za znanost. Že sedaj so se izkazali hvaležni drznemu pionirju znanosti s tem, da so ledenik, imenovan doslej po bližnji vasici Gurgler Ferner, prekrstili v Piccardov ledenik.

Zdi se, da je Piccardov uspeli polet opogumil več drugih raziskovalcev, ki se hočejo spustiti v še večje višine, da odkrijejo z drzno roko skrivnost kozmičnih žarkov in utró tako rekoč letalom zračno pot, ki bo skrajšala daljave s tem, da pospeši njihovo hitrost.

MOJ UČENEC IN JAZ

Spisal Jaroslav Hašek. - Prevel F. B.

Ko sem sprejel mesto vzgojitelja pri trgovskem svetniku Loskoti, sem obogatel na izkušnjah glede otroške vzgoje. Loskota je imel edinega sina, trinajstletnega potegina, ki je bil pravkar neko Francozinjo do smrti izmučil, ne da bi se bil od svojega devetega do trinajstega leta naučil eno samo francosko besedo. Ta nebodigatreba se je imenoval Elija.

Njegov oče je imel veliko veselje z njim in ko mi ga je zaupal za dobo počitnic, se je z menoj zapletel v pogovor o otroški vzgoji. Otrokom je treba pustiti njihovo svobodo, sicer postanejo leni, otopeli in brezbrizni.

Radi tega je najboljšo sredstvo proti lenosti in otopelosti otrok, če padejo s kakega drevesa.

«Elija», je rekel srečni oče, «je v tem oziru zelo pameten. On rad nori in poskakuje in radi tega ni niti telesno niti duševno zakrknel. Francozinjo, ki je imela že nad petdeset let, je prisilil k takemu tekanju, da je to povzročilo njeno smrt. Ubožica se je bala, da se mu kaj ne zgodi, zato je letela nekoč na vsa svoja stara leta uro daleč za njim. To ji je zadalo smrtni udarec. Če bi bila vzdržala, bi bila dosegla svetovni rekord. Preden je izdahnila dušo, je še dejala: «Elija, povej mi pretekli čas glagola hoditi.» Elija je odgovoril: «Se po trebuhu valiti», in Francozinja je že počivala v božjem naročju.

Pripravljaj sem se za službo. Preskrbel sem si orožni list, si kupil revolver in stikal za knjigami, iz katerih bi se mogel kaj poučiti o vzgoji mladine.

V roke mi je prišla majhna knjižica o vzgojnih metodah iz leta 1852.

Zelo prijetno me je dirnilo, ko sem bral, da se otroke s pretirano nežnostjo le pokvari. Knjižica je bila pisana v ljubkem, prijaznem slogu:

«Sočutje na pravem mestu je seveda eno najlepših čuvstev človeškega srca, toda to čuvstvo mora imeti tudi svoje meje in se ne sme spremeniti v šibkost. S tem seveda še ni rečeno, da bi morali otroka tako pretepti, da bi izgubil zavest. Pomnimo, da moramo otroka, ki je že padel v nezavest, takoj nehati tepsti in ga poizkusiti znova oživetiti. To velja posebno za bolehnne otroke. Zdravi, krepki otroci prenesejo že lepo mero udarcev.»

Te zlate besede nekega pedagoga stare šole sem si zakopal globoko v spomin in sem se odpravil na pot. Bilo mi je, kakor da sem nastopil kazensko ekspedicijo na divjem zapadu ali nekaj podobnega.

Elijeva mati, stasita gospa v najlepših letih, mi je rekla, da Elija znova leži zakopan med knjigami zgoraj v knjižnici. To me je iznenadilo, Elijo sem gledal v popolnoma novi luči. Pohvalil sem njegovo žejo po znanju, a gospa mama me je zavrnila z opombo, da mu že nekaj dni to zaman prepoveduje.

Stopil sem v knjižnico. Elija je res ležal v knjigah. Bil je docela zasut pod knjigami in brošurami, ki jih je bil zmetal iz omare in izpod razvalin je bilo slišati glas: «Tu na desno je še eno truplo. Zgrabite je previdno, da vam ne razpade v rokah.»

Kup knjig se je začel deliti in izpod njega se je izkopal po vseh štirih Elija, moj novi gojenec, ki je imel dve veliki buli na čelu. Začel je brez uvoda:

«Vi ste moj novi vzgojitelj? Veste, kaj sem pravkar igral? Porušenje gore Ararat. Postavil sem zid iz knjig in jih posul nase, da so me zakopale. Zdaj sem dal povelje, naj tudi ostala trupla potegnejo izpod razvalin. Pomagajte mi odstraniti to grobljo, da jo moreva rešiti.»

«Koga?»

«Mlado mačico sem bil vzel s seboj na kraj nesreče in pri porušenju ji je težka, z bakrom okovana biblija padla na glavo.»

Mačica je v resnici ležala pod biblijo in še neko drugo težko knjigo, videti je bila mrtva.

«Elektrizirati jo morava», je rekel Elija in preden sem mu mogel to zabraniti, je odvil električno hruško in priteknil mačjo tace na tisto mesto. Razlegnil se je glasen pok. Elija je zakričal in že v naslednjem trenutku ležal na podu. Ugotovil sem, da je mačka sicer oživela, a Elija je od električnega toka omamljen ležal pred mojimi nogami. Ko se je zavedel, je rekel žalostno: «Jaz in mačka morava vse prenesti. Če kdo izmed naju kaj naredi, vedno drugi nosi posledice.»

Očividno slabe volje se je napotil v jedilnico, kjer smo pili kavo. Srknil jo je polna usta in jo nato v debelem curku pihnil na papigo, ki je čepela v kletki na oknu in začela razburjena vpiti: «Pusti ga, pusti ga!» Ta uspeh je Elijo udobrovoljil. Pripovedoval je o svojem prejšnjem vzgojitelju in ni štedil s psovkami. O njem je govoril z velikim zaničevanjem, zlasti pa o njegovi pleši.

Pripovedoval je, da si je neka muha mislila, da je njegova pleša zrcalo in je položila nanje jajčeca. On pa je vzel polna usta vode, jo izpihnil na plešo, zadel muho in jo vrgel z glave omenjenega gospoda, ki se je radi tega razburil in odpovedal službo.

«Pomislite», je nadaljeval Elija, «vsi so mislili, da sem mu nalašč pljunil na glavo, a sem bil popolnoma nedolžen, vsega je bila le muha kriva. Saj vendar ni mogoče zahtevati, da bi bil šel po lok in jo ustrelil s puščico ali celo z vodno pištolo z njegove glave, to bi bilo šele naredilo ropota. Vedno imam smolo, kadar nočem nič narediti. Zadnjič smo igrali «Quo vadis?» in smo vrtnarjevo Maričko privezali na nekega vola. Nato smo mu primazali eno z bičem in on je letel z Maričko prav na glavni trg v Horšovice. Takrat so bili vsi name hudi, zakaj ko so iskali Maričko in sem jim hotel narediti veselje, sem jim rekel, naj nikari preveč ne skrbijo zanjo, da bodo že v časopisih brali, kako je z njo. Jaz se sploh čudim, da odrasli ljudje nam otrokom sploh ne privoščijo nikake svobode. Za počitnice nam pošljejo na vrat vzgojitelja. Verjemite mi, meni bi večkrat še na misel ne prišlo, da bi kaj naredil, če bi ne videl idijotskega obraza takega vzgojitelja neprestano pred seboj. Ne smete misliti, da se to tiče vas, toda do zdaj je vsak izmed teh ljudi mislil, da je bogve kako duhovit, a pri tem je bil vedno strašansko smešen, kadarkoli me je hotel spraviti na pravo pot.»

Nato mi je pripovedoval o svojih prijateljih na vasi in me je vprašal, ali imajo tudi krokodili kurja očesa.

«V kolikor se jaz spominjam», sem mu rekel, «niso kurja očesa pri krokodilih nikaka redkost. Saj so morali pred kratkim v živalskem vrtu v New Jorku nekega krokodila operirati, ker so ga kurja očesa tako mučila, da ni mogel več jesti. To so bila največja kurja očesa sveta, ker so dosegla velikost ogromnih krompirjev, in je vsako izmed njih tehtalo pol kilograma.»

Tako sva se začela lepo zabavati. Povedal mi je, da ima na dvorišču hudega psa, ki napade vsakega

tujca. A ne stori mu nič žalega, če mu ta pripoveduje pravljice, ki jih zelo rad posluša.

Pri kosilu se je vedel kot se spodobi in videti je bilo, da me z zadovoljstvom opazuje.

Celo papigo je pustil na miru, tako da je ta dre-maje lagodno in zadovoljno blebetala.

Po večerji smo šli spat.

Že sem nekaj časa bral, ko so se vrata narahlo odprla in velik pes je skočil na sredo sobe. Slišal sem Elijo, ki je rekel: «Pazi nanj, Lavik!»

Pes je stopil k moji postelji in začel renčati. Jaz sem se dvignil in šklepetal z zobmi.

Vrata so se zaprla. Bolj ko sem jaz šklepetal z zobmi, tem bolj je pes odpiral svoje čeljusti.

«Bodi pameten», sem nagovoril psa. «Lavik, moj dragi prijatelj, jaz sem novi vzgojitelj.»

To je začelo psa sicer zanimati, toda ni napravilo posebnega vtisa nanj. Položil je sprednje tace na mojo posteljo in mi začel renčati v obraz.

Spomnil sem se, kaj mi je Elija, ta porednež, govoril o pravljicah.

«Ljubi Lavik», sem dejal psu, «nekoč je živel kralj, ki je imel tri sinove. Prvi izmed sinov...»

Pes je še huje renčal.

«Ne huduj se», sem zajecljaj, «če ti ta ne ugaja, ti povem drugo: Pred mnogimi stoletji, ko ljudje še niso bili tako modri kot dandanes...»

«Krr - rrr - rrr - rraf...»

«Moj Bog, torej nekaj drugega. Povej mi samo, katero pravljico bi rad slišal, Lavik. Neki vojak, ki so ga bili odpustili iz službe, ni imel kaj jesti in je prišel v gozd...»

«Rraf - rraf...»

«Živela je stara čarovnica, ki je imela v gozdu kočo, a v koči črnega mačka...»

Moj Bog, koliko časa je to trajalo. Morda dve uri, morda tri, toda vsi, ki so se bili zbrali pod mojim oknom, kamor jih je poklical Elija, so bili prepričani, da sem znorel.

V nočni tišini se je glasila pravljica za pravljico. «Živela je mati, ki je imela devet hčera...» Pes ni več renčal. Zdaj je renčal le tedaj, kadar sem utihnil.

Naglo sem menjaval pravljice. Ljudje pod oknom so me slišali: «Živela je princezinja, ki je nosila na vsakem lasu po en zlat čevelj... Živel je kmet, ki je pametno vladal in si je vzel kravjo pastarico za ženo...»

Vrata so se odprla. Z vsemi žavbami namazani deček je najprvo potihlo poklical psa, nato je pripeljal ljudi v sobo. Ti so se vrgli name. Neki stari pastir je predlagal, da je najboljše, če me pred zdravnikovem prihodom slečejo do golega, me zavijejo v mokro rjuho in me položijo v kot. S takimi sredstvi se pogosto znova vrne razum.

Po obupnem boju sem ležal v kotu. Načrt ničvrednega Elije je bil dovršen. Zdravnik, ki me je ugledal v mokro rjuho zavitega ležati v kotu, je takoj spoznal, da sem res znorel.

Danes se nahajam v nekem sanatoriju. Znanci, ki me obiskujejo, in katerim skušam dopovedati svojo nezgodo, z gibavajo z rameni in mi pravijo: «No, gospod Hašek, povejte nam kako pravljico!»

Kako težek je vendar poklic vzgojitelja!

KOPALNE HLAČE

Spisal Branislav Nušić, - Prevel Tone Čemažar.

Tudi letos se nameravam odpeljati v kopališče, toda to pot bom odpotoval brez hlač. To se pravi, ne razumite me napačno, hlače bom sicer vzel s seboj, toda ne bom si dal narediti posebne obleke za kopališče. Zadostuje mi, da sem enkrat nasedel.

Povem vam, kako je bilo.

Lani sem bil sklenil, da pojdem v kopališče Vranje. V ta namen sem si hotel dati narediti posebno lahko obleko. Šel sem h krojaču, izbral primerno platno in ga prošil, naj mi obleko pomeri.

Mojster me je zaničljivo pogledal. «Kaj, jaz naj vam merim obleko, ko že petnajst let za vas delam?»

Bil sem pomirjen in nisem silil vanj radi mere, toda zahteval sem s poudarkom, da mora biti obleka v petek zvečer v mojih rokah. Poznam namreč navado krojačev in čevljarjev, ki prinesejo naročeno najmanj tri dni pozneje kot je obljubljeno.

«Ne pozabite: odpotujem v petek z večernim vlakom.»

«Ne skrbite, jaz bom točen.»

«Kdaj naj si pridem merit obleko?»

Nov zaničljiv pogled.

«Merjenje je nepotrebno», se je glasil odločni odgovor.

V petek ob osmih zvečer sem poslal po obleko — ni bila še izgotovljena. Poslal sem ob devetih — obleka še ni bila narejena. Poslal sem o pol desetih —

obleka še vedno ni bila končana. Ob deseti uri in dvajset minut sem slednjič imel obleko v rokah in ob deseti uri in štirideset minut je odpeljal moj vlak.

V soboto sem bil na mestu, kjer sem se odpočil, se dal preiskati od zdravnika, plačal zdravniško pristojbino, se seznanil z nekaterimi gospémi, ki so se mudile brez svojih móž v kopališču, in sem se hotel naslednjega dne, nedeljo, pokazati v novi obleki.

S seboj sem si bil vzel sledečo prtljago: ženo, taščo, kletko s kanarčkom, kuharico, štiri vzglavnike, tri odeje in popolno kuhinjsko opravo, izvzemši štedilnik, četudi je tašča predlagala, naj tudi tega vzamemo s seboj.

Nedelja, promenadni koncert. Veliko lepih ljudi v lepih oblekah, ženske v najsvetlejši belini, a moški v najtemnejši črnini.

Takoj moram omeniti, da sem bil primoran si obleči novo obleko, ker sem bil po nesreči raztrgal svoje stare hlače in sicer na najnerodnejšem mestu.

Z zadovoljstvom sem vzel novo obleko iz kovčega in zlezal predvsem v hlače. Še danes ne razumem, kako da me v tistem hipu ni na mestu zadel mrtvoud. Pomislite: hlačnice so bile za dve pedi predolge, da so se mi vlekle za stopali.

Preklel sem mojstra in prisegel, da si ne bom nikoli več dal narediti obleke brez krojačeve mere in preizkušnje. V svojem obupu sem šel še dalje: prisegel sem, da mu ne bom ostal za vse večne čase dolžan samo te obleke, ampak tudi obleko od prejšnjega leta.

Moje prisege mi niso mogle pomagati. Nedelja, promenadni koncert, toda jaz starih hlač nisem smel obleči, a novih še manj.

Kaj naj naredim?

Tak kakršen sem bil, ne ravno nag, a vendar precej nepopolno oblečen, sem vrgel nove hlače čez

roko, šel k ženi in ji govoril z najljubkejšim glasom:
«Srček, ali bi mi hotela te hlače za dve pedi skrajšati in jih nato znova zarobiti?»

«Jaz? Bog vari!» je odgovorila moja žena, ki se je naskrivaj radovala, da sem obsojen na domači zapor.

«Zakaj pa ne?»

«To je vendar krojaško delo.»

«Dobro, toda tu v kopališču ni krojača, hlače bi moral poslati v Vranje. In če bi tudi to storil, bi mi ne bilo pomagano, ker na nedeljo nihče ne dela. Zakaj mi nočeš ustreči.»

«Ne bodi otročji! Čisto novih hlač ne maram kvartiti.»

«Saj ni treba narediti bogve kako lepo. Enostavno odrezati in zarobiti.»

«Ne, ne, potem me boš pa zmerjal.»

Ni mi preostajalo drugega nego iti k tašči in ji obrazložiti željo.

«Moj Bog, otrok, kako naj se tako pregrešim? V največji sili bi na nedeljo ne vzela šivanke v roke.»

Ostala mi je še kuharica. Šel sem k nji. Ko me je videla prihajati, tako oblečenega in s hlačami čez roko, si je s predpasnikom zakrila obraz in se poleg tega še okrenila v zid.

«Čujte, Kati, usmilite se me!»

S solzami v očeh sem ji razložil nezgodo.

«Ne morem, milostni gospod, ker v svojem življenju še nisem imela opraviti s hlačami. Kvečjemu da sem prišla kak gumb.»

«Toda, Kati, to ni nikaka umetnost. Vi vzamete škarje, odrežete hlačnice za dve pedi in ostanek zarobite. No, ali ni to čisto enostavno?»

«Ne, ne, ne morem! Pojdite, prosim, da vas ne najde gospa neoblečenega pri meni v kuhinji.»

Vse je bilo zaman. Ves obupan sem se vrnil v svojo sobo, vrgel hlače na tla, spustil temnice, legel na posteljo in trdno zaspal.

Med tem, ko sem spal, se je zgodilo sledeče: ženi sem se zasmilil. Videla je, da vsi ljudje hodijo na izprehod, a jaz moram spati. Prišla je na tiho v sobo, vzela škarje, odrezala dve pedi hlačnic, jih zarobila in položila hlače tiho na posteljo, da bom prijetno iznenaden, ko se prebudim.

No, če bi se bil zasmilil samo ženi, bi bilo vse v najlepšem redu, toda tudi moja tašča je nenadoma začutila usmiljenje do mene. Prekrižala se je pred sveto podobo, se priplazila v mojo sobo, vzela hlače, jih skrajšala za dve pedi, jih obrobila in jih položila nazaj na posteljo, da bi mi pripravila prijetno iznadenje.

Končno je res lepo, da sem se smilil ženi, ganljivo, da sem se smilil celo tašči, toda moja nesreča ni počivala: zasmilil sem se končno tudi kuharici.

Pomislite, celo Kati sem se zasmilil. Potem, ko je moja žena odrezala dve pedi hlačnic in odšla na obiske, ko je moja tašča odrezala dve nadaljni pedi in se odpravila na izprehod, je prišla tudi Kati v mojo sobo. Prav tiho, po prstih. Vzela je hlače, jih skrajšala za dve pedi in jih položila nazaj na posteljo, da bom prijetno iznenaden, ko se prebudim.

In v resnici sem bil iznenaden. Videl sem, da so hlače popravljene in sem vesel skočil nanje. Toda — moj Bog — še sedaj me spreleti mrščavica, če pomislím na tisti trenutek — tičal sem v kopalnih hlačah. Da, to so bile pristne kopalne hlače. V tistem obupnem trenutku nisem mogel storiti drugega nego v kratkih hlačah ko veter naglo leteti med ljudmi do kopalnišča in skočiti naravnost v vodo.

Glejte, zato bom letos brez hlač odpotoval v kopalnišče.

OCENITEV

Ruski spisal Osip Dimov.

V vozu drugega razreda sta si sedela dva gospoda nasproti. Eden je bil visok in slok, imel je visoko inteligentno čelo in je nosil naočnike. Drugi je bil dobro rejen, ni nosil naočnikov, imel je nizko čelo in brezizrazen obraz.

Gospod z naočniki je jemal v roke časnik za časnikom, prebiral jih pazljivo in segel, komaj je dokončal en list, že po drugem. Ko je razgrnil ilustriran časopis, je opazil portret, ki ga je delj časa opazoval. Končno se je obrnil do svojega sopotnika in dejal:

«To je on. Izborna slika! Kako živa! Poznal sem ga. Njegova smrt je razžalostila vse, ne samo njegove prijatelje in častivce.»

«Da, imel je pogreb prvega razreda. Zaslužil ga je...» je pripomnil drugi.

«Njegova smrt pomeni veliko izgubo za ves kulturni svet,» je nadaljeval prvi. «Kako pero! Kak slog! Jaz...»

«Vsekakor je bil zelo težak,» je menil drugi. «To je oviralo...»

«Že lahko mogoče. Toda to je bilo le na zunaj. Sicer je imel globočino...»

«Stanoval je v petem nadstropju. Previsoko!»

«To vse govori v prilog njegovi skromnosti le pomislite: čeprav se je bil ločil od ljudi, kako dobro jih je poznal!»

«Mogoče je bilo to dobro zanj, ni bilo pa dobro za druge. Le to lahko rečem,» je dostavil debeluhar, «umrl je prezgodaj.»

«Seveda, seveda!» je pritrdil sloki gospod. «Pogodili ste, Prezgodaj! Čeprav se je zdel težak, kakor ste pravkar pripomnili, je bilo to le radi tega, ker ljudje še niso bili za njegove misli. Če bi bil še živel le deset let...»

«Čemu pa? To je predolgo. Kdo ve, kaj se zgodi z nami v desetih letih! Zadostovalo bi, če bi bil vztrajal le še štiri dni...»

«Kako to, štiri dni? Ne razumem vas.»

«Glejte,» je odgovoril drugi. «Umrl je v soboto zvečer. Prišla je nedelja — kaj naj se tu napravi. V ponedeljek nisem imel skoraj časa, da bi prišel do pokojnika, bil sem zaposlen na drugem kraju. V torek zjutraj so pa že morali nesti krsto — iz tega nadstropja! To je tisto. Če bi bil umrl v torek, no potem...»

«Oprostite,» ga je prekinil mož z naočniki. «Ste ga li poznali?»

Seveda sem ga poznal. Jaz sem lastnik pogrebne podjetja. Jaz sem ga pokopal in sicer, hvala bodi Bogu! v prvem razredu, na željo njegovih sorodnikov...»

KAŠMIRSKA OGRINJAČA

Danski spisal H. Trolle-Steenstrup.

Ko je stopal kakor vsak dan Antonis Petropoulos mimo stare luke, je odkril med Arabci, ki so prodajali preproge in nosili vso svojo zalogo na ramenih, novodošleca. Petropoulos je bil najbogatejši član grške kolonije v Marselju. Naj je kupoval, naj je prodajal — vsakdo je bil prepričan, da se on vedno dobro odreže.

Z novodošlecem je pričel Petropoulos razgovor. Zvedel je da se imenuje Sinahbad in je prišel iz Shrinige ob himalajskem vznožju.

«Kupite preprogo! Lačen sem.»

Indijec je začel širiti nekaj majhnih preprog, ki so mu visele z desnega ramena.

«Tu, izberite si sami katerokoli, petnajst frankov stane vsaka.»

Trgovec je odklanjajoče skomizgnil z ramo. Hotel je že oditi, ko je nekaj priklenilo njegove oči nase. Okrog Sinahbadovega suhega, žilavega vratu se je ovijala dragocena kašmirska ogrinjača, tkana po krasnem vzorcu in bliščeča se v zamolklih, skoraj slepečih barvah.

«Edino ta bi bila zame», je izjavil in poškilil na ogrinjačo.

Indijec se je hladno nasmehnil: «Od nje se ne ločim!»

«Tudi če vam dam sto frankov zanjo?»

«Ne!»

«Dve sto?»

«Ne, če mi jih ponudite tudi dva tisoč!»

Trgovec se je nasmehnil in odšel domov v svoj dvorec v okraju La Corniche. Ker pa je bila njegova jeza večja od molčečnosti, je povedal Megi o svoji najdbi. Mega je bila njegova mlada ljubica z opekasto rdečimi lasmi in velikimi, razdražljivimi očmi, ki so znale s svojim zastrtim koprnjenjem spraviti moškega do skrajnosti.

Megine rjavo-rumene oči so žarele, ko ji je pravil Petropoulos o prelepi ogrinjači in še isti popoldan se je odpravila proti Stari luki, kjer je dobila Indijca in si ogledala njegov zaklad.

Od tedaj ni imel Petropoulos več miru. Kašmirska ogrinjača ga je začela že bosti v oči in kadar koli je šel mimo Sinahbada, vedno je oplazil skrivaj s pogledom ogrinjačo, ki je žarela v škrlatu, smaragdu in ametistu. Slednjič se je osokolil in se zopet obrnil do Indijca:

«Recimo torej tri tisoč, Sinahbad. To je več ko petkratna vrednost, toda ženska me muči, naj jo kupim.»

Indijec je zmajal z glavo. Njegov otožni pogled je splaval preko luke.

«Kupite preprogo, gospod, in plačajte zanjo, kar sami hočete, kajti lačen sem», je dejal, strmo gledaje pred se.

Petropoulosa je jezilo, da je bilo nekaj, česar ni mogel kupiti za svoj denar, toda nikakor ni hotel opustiti misli, dobiti v svojo posest krasno ogrinjačo. Zato je dal poklicati, kakor hitro je bil prišel domov Marcela v svoj zasebni urad in mu pojasnil zadevo. Marcel je bil njegova desna roka in je opravljal zanj vse posle, od knjigovodstva do izročitve ljubimskih pisem.

«Povej mi, kaj veš o kašmirskih ogrinjačah!» je vprašal kratko Petropoulos.

«Izdelujejo jih v Kašmiru ob himalajskem vznožju. Imajo večkrat neprecenljivo vrednost. Nešteto majhnih koščkov je sešitih skupaj. Dobe se celo ogrinjače, za katere gre cena do dveh sto tisoč frankov.»

«Si že videl Sinahbadovo ogrinjačo?»

Marcel je pokimal.

«Je li pristna? In koliko je vredna?»

Marcel je srépo pogledal trgovca in dejal:

«Petdeset tisoč frankov bi ne bila previsoka cena.»

«Prav,» je rekel Petropoulos, «čakaj me tu, da se vrnem in ti dam odgovor!»

Šel je skozi celo vrsto krasno opremljenih sob in se zaprl v Megino sobo

Mega je ležala zleknjena na otomani kakor kaka velika, razvajena mačka.

«Ogrinjača,» je dejala z mehkim pojočim glasom, «ali si mi jo prinesel Antonis?»

«Zlato moje, potrpi nekoliko,» se je laskal. «Ogrinjača je zelo draga, Mega. Že tri tisoč sem mu ponudil, a on je ne proda.»

«Pa mu ponudi pet tisoč!»

«Pet tisoč frankov je mnogo denarja, Mega?»

«Pet tisoč ne pomeni prav nič zate, Antonis,»

«Kaj pa, če jo noče prodati?»

«Jaz hočem imeti ogrinjačo, razumeš! Naj stane kolikorkoli, zapravi karkoli, samo da jo dobiš. Če me pa ti ne ogrneš z njo, dobim že koga drugega, ki mi napravi to uslugo.»

«Prav», ji je na kratko odgovoril.

Ko se je vrnil v svoj zasebni urad, ki je v njem sedel Marcel in si grizel nohte, je rekel:

«Torej, Marcel priskrbi mi ogrinjačo!»

Drugo jutro je prišel Marcel v Petropoulosov urad in položil ličen zavojček na mizo.

«Tu je!» je rekel preprosto.

Trgovec je odprl svoje male oči. «Pripoveduj, Marcell!»

«Laže je bilo, kakor sem pričakoval,» je začel Marcel. «Spustil sem se z možem v pogovor in se delal, kakor bi hotel kupiti kako preprogo. Sinahbad je bil zelo šibak in slab, videlo se je, da ni bil že več dni ničesar zaužil. Na izgovor, da poskusim dognati število barv na ogrinjači, sem jo smel vzeti v roke in si jo ogledati. Ko sem tako stoje pretipaval, da izteknem šive, sem slišal zamolkel padec in videl kako je telebnil Indijec ko kaka prazna vreča na tla. Takoj nato se je seveda zgrnila okoli njega radovedna množica. Ukrenili so vse potrebno, da odpeljejo trgovca s preprogami. Preden so ga odvedli, se je osvestil, njegovi skrivljeni prsti so grabili nekaj po zraku, a nobeden ni mogel razumeti, kaj je nesrečnež mrmral.

«Tu,» sem dejal redarju, «tu je osemdeset frankov, za to ceno sva se bila zedinila. Poskrbite, prosim, da dobi ubogi Indijec kupnino.»

Redar je raztreseno pokimal in ker sem bil že vteknil ogrinjačo v žep in so se ljudje zanimali samo za ponesrečenca, ni bilo nobenega, ki bi si bil predstavljal, kako je prišlo do sporazuma med nama.

Petropoulos se je pomiril in ko je položil ogrinjačo na Megina ramena, se je čutil najbolj pretkanelega trgovca na svetu.

Toda prav tako dobro se vendar ni počutil «najbolj pretkani trgovca na svetu.» Če ozdravi Indijec in če zahteva, naj se kupčija razveljavi? Izberejo izvedence, ogrinjačo precenijo in predložiti bo mo-

ral pobotnico. Ni mogel vedeti, kako ceno določijo taki izvedenci. Petdeset tisoč, mogoče tudi dve sto tisoč. Ne, že rajši kupi Megi nov avtomobil, ki bo iz njega še sam črpal nekaj zabave.

Potrj je šel k Megi, ne da bi se bil odločil, kako naj prične zadevo. Dobil jo je kakor vedno, leno zleknjeno na otomani. Pravkar si je stavila ogrinjačo čez razgaljeno ramo in opazil je, kako se je stresla.

«Ali te zebe?» jo je vprašal ves v skrbeh.

«Zona me obhaja in glava me je začela boleti,» je zamrmrala.

Sklonil se je k njej in zahteval, naj mu pokaže jezik. Odprla je oči in videl je, kako so se ji svetile v živo rumeni barvi.

«Pusti me spati,» je prosila zlovoljna.

«Hotel sem ti samo predočiti, Mega, možnost, da zamenjam ogrinjačo za avtomobil ali kak nakit, ki si ga boš sama izbrala. Kaj meniš?»

«Kaj si samo radi tega prišel sem?» je dihnila. «Ti mi daruješ nekaj, samo da mi potem zopet vzameš. Toda že sedaj ti povem, ogrinjače ne dam nikdar več iz rok!»

Petropoulos je odšel osramočen in poln dvomov. Toliko da je bil sedel k svoji pisalni mizi, ko so se nenadoma odprla vrata in Marcel je planil v sobo.

«Mrtev je!» je izjavil ves zasopel.

«No, Marcel, tega si ti vendar ni treba gnati tako k srcu», se je nasmehnil Petropoulos. Toda v istem trenutku je zastokal in se zgrudil, kajti Marcel je bil približal usta k njegovemu ušesu in mu pošepnil:

«Mož je umrl za — kolera!»

O LEPOTIČENJU

Človek bi menil, da je lepotičenje pridobitev novejše dobe. Raziskovavci so pa popolnoma drugačnega mnenja. Na podlagi izkopanin in starih zapisov s klinopisom in s hieroglifi so se uverili, da sega umetno popravljanje in dozdevno izboljšanje ženske zunanosti v najstarejšo dobo in da ni nikakor presmela trditev, da se je pojavilo poleg prve kamenite sekire skoraj istočasno tudi lepotično mazilo oziroma barvilo. Kot prvo tako barvilo se je uporabljala železna okra in to tisočletja in tisočletja pred zgodovinsko dobo.

Poznejši podatki, ki jih imamo o lepotičenju, izvirajo iz države Starih Egipčanov in so torej «le» pet tisoč let stari. Za časa osemnajste dinastije, v dobi torej, ko je bila slava faraonov in njihove zedinjene države ob Nilu na višku, približno 1500 let pred Kr. r., se je lepotičila Egipčanka prav tako kakor naša moderna ženska, oziroma še v izdatnejši meri, ker je imela več časa za to. Sploh je cvetelo tedaj, tako sklepajo učeni egiptologi, slikarstvo v tej stroki, kajti veselje takratnih žensk do te «umetnosti» je tako odločno vplivalo na tedanji okus, da so se lepotičili ne samo kipi — omenimo naj na tem mestu kip božansko lepe Nefretete, tašče faraona Tutankamona, zadnjega vladarja iz osemnajste dinastije, in kipa kraljeve dvojice Rahotepa in Neferte — marveč tudi mrličji in kipi bogov. Pri tem pa ni šlo recimo za prvotno barvanje umetnine, ne, kipi so se redno vsak dan na novo namazali in prebarvali, ko

se je bila barva prejšnjega dne odstranila. To opravilo je bilo del bogoslužja takratnih velikih duhovnov.

Čas hiti.

Mlad mož prosi svojo ljubko mlado ženo, «naj bi opustila visoke pete in ne uporabljala več lepoticja: zločeste svinčene beline in cinobra...»

Kaj smo že v dvajsetem stoletju? Ne, toda Ksenophon, grški zgodovinar in filozof (430. do 355. pred Kr. r.) piše o tem mladem možu in navaja v svojem spisu gori omenjene njegove želje.

Štiri sto let pozneje. Rimski pesnik Martial je opeval sodobno gospodično:

«Galsko dekle, iz stoterih laži se pri mizici krpaš, v Rimu medtem ko živiš, Ren ti pordeva lase. Kakor svilen obleko odlagaš zvečer ti zobovje in sta tretjini te dve skranjeni v škatlah čez noč. Lica, obrvi, ki z njimi bodriš nas, nam migaš uslišbo, barvalo jih je dekle zjutraj umetniški ti...»

Zopet mine pol tisočletja. Nastopajo cerkveni očetje in svare: «Ne prebadaj si svojih uhljev in ne barvaj si z belino in škrlatom svojega obraza!»

Za časa preseljevanja narodov, s katerim se pričinja srednji vek, je ženski spol mimogrede pozabil na svojo slikarsko umetnost — edina doba po Kr. r. poleg najnovejše t. j. v prejšnjem stoletju, ko se ta umetnost ni izvajala. Znamenje, kako malo zaležejo moški ugovori, če si je ženska kaj ubila v glavo! Narodi so se v novi domovini umirili. Njihovega preseljevanja je bilo konec. Kmalu nato se je zopet pričelo popravljanje in lepšanje ženske zunanosti. Prepir je nastal le iz tega, ali naj se lica lepoticajo z belino ali z rdečilom, ali naj bodo blede ko lilije ali rdeča ko rože. Kako se je bila ta navada razpasla v onem času, nimamo skoraj pojma. V neki neriški pesnitvi

iz dvanajstega stoletja beremo: «S prevzetno hojo in tujo barvo na licih hočejo biti kmetice v vsakem oziru podobne hčerkam bogatih meščanov.»

Petnajsto in šestnajsto stoletje sta se ponašali z najlepšimi lepotili. Navodila, kako pripraviti taka lepotila, so si priskrbele vse matere in hčere po mestih in po gradovih, a enaka navodila so se dobila že v skromni mizici revnejših slojev. Z veliko vne- mo, a prav s takim neuspehom se je zadiral propo- vednik iz sedemnajstega stoletja v tedanjo modo in rohnel: «Mnoge si stržejo s steklom obraz, druge si pulijo s pločevino obrvi, a tiste ki obrvi nimajo, si jih pa naslikajo s črmino.»

In v osemnajstem stoletju je zopet mogočno vzvalovilo. Leta 1780. je ponudila neka tvrdka fran- coski vladi pet milijonov za pravico, da bi smela ona sama izdelovati in prodajati rdečilo za lepoti- čenje. V istem času so se lepotičili ne samo v Pa- rizu, ampak po vseh kulturnih središčih mrličji ple- menitnikov in zgodilo se je, da je kdo prosjačil po petrograjskih ulicah za kopejke, s katerimi si kupi lepotila in ne kruha.

Tako je šlo skozi stoletja. Pri nas si je ohranilo lepotičje še nekam nedolžno obliko: z belino ali z rdečilom. Vse drugače je pa pri drugih narodih. Žen- ske v Grenlandji se slikajo modro-rumeno, Tibeťanke črno, Meksikanske rdeče na rumeno, indijske oto- čanke navadno rdeče z belimi lisami, če pa žalu- jejo, si pobarvajo obraz z zelenilom. Nekatere južno ameriške indijanke pa imajo take obraze, da se člo- vek nehote spomni na piruhe, pri katerih je delo- vala bujna fantazija za kričeče barve navdušenega otroka.

Najboljša lepotila in najbolj zdrava so ona, ki jih dajajo ženski brezplačno svetloba, zrak in gi- banje.

Vsebina :

Damir Feigel: OB OBRATU STOLETJA . . .	Str. 3
Ivan Franko — Sl. Slavec: V JETNIŠKI BOLNICI	„ 57
POLET V STRATOSFERO	„ 69
Jaroslav Hašek — F. B.: MOJ UČENEC IN JAZ	„ 81
B. Nušič — Tone Čemažar: KOPALNE HLACE	„ 87
Osip Dimov: OCENITEV	„ 91
H. Trolle-Steenstrup: KAŠMIRSKA OGRI- NJAČA	„ 93
O LEPOTICENJU	„ 96

TIPOGRAFIA CONSORZIALE v TRSTU

je izdala in ima v zalogi:
od zbirke književne družine „Luč“:

I. serijo (pošla)

II. serijo :

S. Slavec: **U bogi Uštin,**
V. S. Reymont: **Tomek Baran.**
„Luč“, poljudno-znanstveni zbornik II.

III. serijo :

F. Bevk: **Vihar.**
K. M. Čapek - Chod: **Hojka, Nedonošen.**
„Luč“, poljudno-znanstveni zbornik III.

IV. serijo :

D. Feigel: **Na skrivnostnih tleh.**
I. M. Vazov: **Hadži Ahil in druge povesti.**
„Luč“, poljudno-znanstveni zbornik IV.

V. serijo :

F. Bevk: **Krivda.**
M. Kukučín: **Mišo.**
„Luč“, poljudno-znanstveni zbornik V.

VI. serijo :

F. Plemič: **Zadnji Lutrovci na Vipavskem.**
M. Bjedrich: **Ponesrečena zaroka.**
„Luč“, poljudno-znanstveni zbornik VI.

VII. serijo :

Ciril Drekonja: **Dolg.**
Ivan Franko: **Pantalaha.**
„Luč“, poljudno-znanstveni zbornik VII.

Vsaka serija stane L 4.—, po pošti L 5.—

Izven serij: Fr. Bevk: „**Muka gospe Vere**“,
L 4.—, po pošti L 4.50. — „**Julijan Sever**“,
L 5.—, po pošti L 5.50.

Opozarjamo čitatelje, da so izšle
knjige „Goriške Matice“

In sicer:

Koledar za leto 1932.

Nande Vrbanjakov: Dedek pripoveduje.

**Tone Čemažar: Burkež gospoda Vi-
terga.**

**Dr. Josip Potrata: Zdravje in bolezen
v domači hiši. V. del. (Ljudske bo-
lezni).**

Gizela Majeve: Nova kuharica.

Te dni izide še neobvezna knjiga:

FRANCE BEVK:

„VEDOMEC“

Knjige se dobe pri poverjenikih in v
knjigarnah.

TIPOGRAFIA CONSORZIALE v TRSTU

ima še v zalogi

12 zvezkov Biblioteke za pouk in zabavo :

I. Tuje dete	in drugi spisi	
II. Sestra	„ „ „	
III. Obisk	„ „ „	
IV. Faraon v fraku	„ „ „	
V. Dora se dramati	„ „ „	
VI. Mojca	„ „ „	
VII. Nagrada	„ „ „	
VIII. Rakeževa Liza	„ „ „	
IX. Čuvaj Suta	„ „ „	
X. Živi mrlič	„ „ „	
XI. Spomini z jezera	„ „ „	
XII. Predporočna noč	„ „ „	

Cena posamezni knjigi L 2.—,
po pošti L 2.50.